VICTOR HUGO

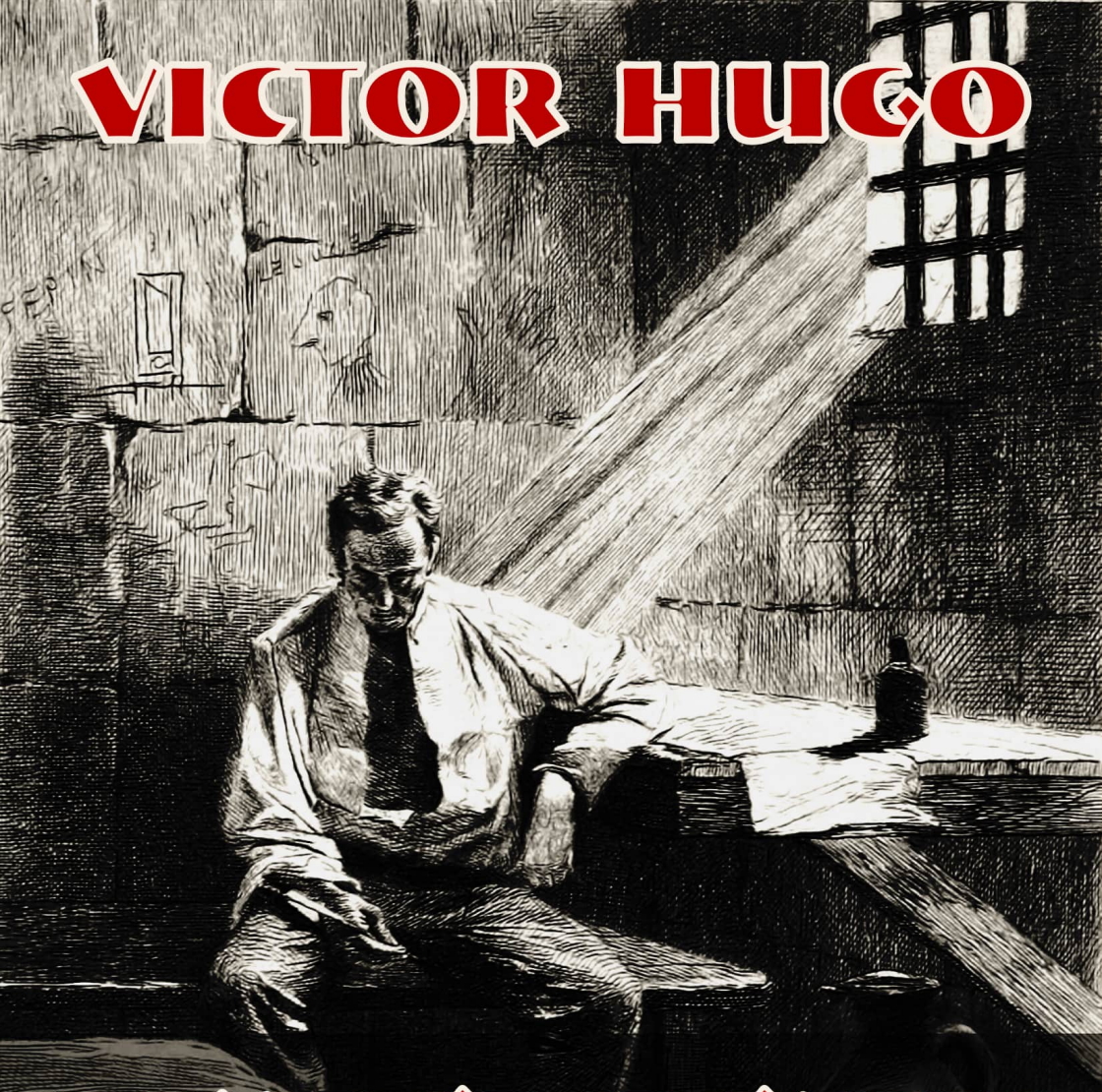

DEN DØDSDØMTES SIDSTE DAG
&
CLAUDE GUEUX

Bibliotek 1800

Victor Hugo

Den dødsdømtes sidste dag

Claude Gueux

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Victor Hugo: *Den dødsdømtes sidste dag – og – Claude Gueux* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Victor Hugo: *Den dødsdømtes sidste dag – og – Claude Gueux* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Den dødsdømtes sidste dag

1

Bicêtre.

Dømt til døden.

I fem uger har nu denne tanke boet i mig, og ikke et minut er den veget fra mig. Den bringer blodet til at stivne i mine årer; jeg krummer mig som en orm under dens knusende vægt.

Engang – jeg tror, at ikke uger, men år er henrundet siden den tid – engang var jeg et menneske ligesom andre mennesker. Hver dag, hver time, hvert minut gav mig nyt stof til eftertanke. Min ånd, ungdommelig og rig, svælgede i en fantasiverden. Det morede den at føre brogede, feagtige skikkelser forbi mig i uafbrudt række, uden orden og ende, og at flette lyse, evigt friske arabesker ind i virkelighedens rå stof. Dengang omgøglede mig ungdommelige pigeskikkelser, glimrende æresposter, vundne slag, skuespil fulde af liv, lys og glans, og atter igen skønne jomfruer og hemmelige, natlige veje under mørke kastanjetræers bredløvede grene. Min fantasi holdt stadig fest. Jeg kunne endnu tænke, hvad jeg ville. Jeg var fri. Nu er jeg fange. Mit legeme ligger i fængsel og i lænker, min ånd er fængslet af en tanke, en skrækkelig, blodig og grusom tanke! Jeg har kun én tanke, kun én overbevisning, kun én vished: jeg er dømt til døden.

Hvad jeg end gør, bestandig er den der igen, denne tanke fra Helvede, som et blytungt spøgelse hænger den ved min side, tåler ingen anden tanke og jager enhver adspredelse bort. Stedse alene med mig træder den frem for mig ulykkelige og rusker i mig med sin iskolde hånd, når jeg vil vende hovedet

bort eller lukke øjnene i. Hvad jeg end tænker på for at fly den, stiger den dog frem på ethvert sted og til enhver tid, den klæber sig lig et gyseligt omkvæd ved ethvert ord, man henvender til mig, den klamrer sig fast med mig til mit fængsels gitter, den slipper mig ikke, når jeg er vågen, forstyrrer min krampagtige søvn og viser sig igen i mine drømme under en økses truende skikkelse.

Just nylig jog dette skrækkens spøgelse mig op af min søvn og jeg sagde til mig selv: "Ak, det er jo kun en drøm!" Dog før endnu mine søvndrukne øjne fik tid til at åbne sig og fæste sig på denne ulykkestanke, der med så tydelige træk står skrevet i den mig omgivende, frygtelige virkelighed, på min celles fugtige, dryppende stenvægge, i min natlampes matte skin, på mine lærredsklæders grove væv, på skildvagtens mørke pande, når hans blanke gevær glimter ind gennem mit fængsels jerngitter – var det som hviskede mig atter en stemme ind i øret:

Dømt til døden!

2

Det var en smuk augustmorgen.

I tre dage var min proces blevet ført; i tre dage havde mit navn og min forbrydelse samlet en skare nysgerrige, der styrtede sig over retssalens bænke ligesom ravne over et ådsel; i tre dage havde dommere, vidner, advokater, kongelige prokuratorer, lutter snart groteske snart blodige, men altid skumle, uheldspående skikkelser trukket forbi mig i et fantastisk gøglespil. De to første nætter kunne jeg ikke falde i søvn for skræk og uro, i den tredje sov jeg endelig ind af sorg og udmattelse. Ved midnatstid havde jeg forladt salen, da de

edsvorne begav sig til rådslagning. Mig havde man imidlertid bragt tilbage til mit fængsels stråleje og straks faldt jeg i dyb søvn, i glemselens søvn. Det var de første timers søvn i mange dage.

Jeg lå midt i den dybeste søvn, da man kom for at vække mig. Denne gang kunne hverken slutterens tunge skridt og jernbeslåede sko, eller nøglebundtets raslen eller slåens skærende lyd vække mig; han måtte skrige mig højt ind i øret med sin rå stemme, måtte med sine plumpe hænder gribe mig i armen for at vække mig af min letargiske søvn.

"Stå dog op, hører De!"

Jeg åbnede øjnene og rejste mig bestyrtet fra mit leje. I dette øjeblik så jeg gennem det smalle vindue, som var anbragt højt oppe i cellevæggen, på loftet i en tilstødende gang dette gule reflektionslys, som øjne, der er vante til fængselsmørket, så let kunne kende sollysets skær på. Ak, hvor jeg elsker solen!

"Det er en smuk dag i dag," sagde jeg til slutteren. Han stod et øjeblik i dyb tavshed, ret som om han ikke var enig med sig selv om det også lønnede sig umagen at spilde flere ord; derpå mumlede han, med synlig anstrengelse, for sig selv: "Det er meget muligt."

Jeg blev stående ubevægelig, min ånd lå endnu halvt i søvn, min mund smilede, mit øje hæftede sig på den blide lysglans, der forgyldte loftet. "Virkelig en herlig dag," gentog jeg.

"Ja," svarede manden; "men man venter Dem."

Disse ord kastede mig voldsomt tilbage til virkeligheden. Pludselig, ligesom gennemfaret af en lynstråle, så jeg igen den skumle retssal, det med blodrødt klæde overtrukne bord, dommerne sad ved, de tre rækker vidner med deres stupide

ansigter, de to gendarmer ved begge ender af min bænk; jeg så de sorte gevandter svæve hid og did, og mængdens hoveder, der som myrer trængte på hinanden i den skumle baggrund; jeg så, hvorledes de tolv dommere, der havde våget, mens jeg sov, stift hæftede blikket på mig. – Jeg rejste mig; mine tænder klaprede, mine hænder sitrede, jeg kunne ikke finde mine klæder, mine fødder ville ikke bære mig mere. Ved det første skridt, jeg gjorde, vaklede jeg som en overlæsset lastdrager. Imidlertid fulgte jeg slutteren.

De to gendarmer ventede mig ved indgangen til fængslet. De lagde håndjern på mig. I dem var der en lille lås med skyder, den lukkede de omhyggeligt.

Jeg lod dem gøre hvad de ville; de lagde en maskine på en maskine.

Vi gik over den indre gård. Den friske morgenluft oplivede mig. Jeg hævede hovedet. Himlen var ren og blå, og de varme solstråler, som brødes på de høje skorstene, dannede stærke lysstriber på den øverste del af de høje, skumle fængselsmure. Det var virkelig en herlig dag. Vi steg op af en vindeltrappe, kom først gennem en korridor, så gennem en anden og en tredje; derpå åbnedes en lav dør. En hed, kvalm luft, den forvirrede lyd af stemmer trængte mig i møde; den kom fra menneskemassen i retssalen. Jeg trådte ind.

En almindelig tummel og våbenklirren opstod ved min indtrædelse. Støjende rejste alle sig op fra sæderne, højt knagede skrankerne; og mens jeg således gik igennem den lange sal mellem de to af soldater omgærdede folkemasser, var det for mig, som var jeg det midtpunkt, de tråde løb sammen i, som satte alle de gloende ansigter i bevægelse.

I dette øjeblik mærkede jeg først, at jeg ikke mere bar lænker, men kunne slet ikke mindes, hvor og hvornår man havde taget dem af mig.

Pludselig herskede der dyb stilhed. Jeg var nået til min plads. I samme øjeblik tumulten blandt mængden lagde sig, blev det også roligt i mit indre. På en gang så jeg klart og tydeligt, hvad der hidtil havde stået for mig i dunkle, ubestemte omrids, at nu var det afgørende øjeblik kommet, og at jeg nu var der for at erfare min dødsdom.

Lad hvem, der kan, forklare det; men så snart denne tanke var blevet mig klar, havde den intet mere frygteligt for mig. Vinduerne stod åbne, fri og uhindret trængte luften og stadens tummel inde udefra. Salen var oplyst, som skulle der finde en højtidelighed sted; de varme solstråler kastede vinduernes skinnende omrids snart forlængede på gulvet, snart forkortede på bordet, snart i brydninger på væggene, og i disse lysmasser, som trængte ind gennem vinduerne, hvirvlede en strøm af guldstøv i herlige prismatiske farvespil.

Dommerne sad i baggrunden af salen og så såre fornøjede og tilfredse ud, sandsynligvis af glæde over, at historien nu snart havde en ende. Præsidentens ansigt, på hvilket refleksen fra en rude udgød en mild glans, havde udtryk af ro og godmodighed, og en ung assessor snakkede i al gemytlighed med en smuk dame i rosafarvet hat; hun havde ved særlig begunstigelse fået en plads bagved ham.

Kun de edsvorne så blege og udmattede ud, åbenbart fordi de havde våget den hele nat. Nogle af dem gabede. Intet i deres hele holdning lod mig formode mænd, som netop havde fældet

en dødsdom, og jeg så på disse spidsborgeres ansigter intet uden en stærk attrå efter søvn.

Lige overfor mig befandt sig et åbentstående vindue. Jeg kunne høre, hvorledes blomsterpigerne på torvet lo, og ved siden af vinduet ragede en lille nydelig blomst frem, der belyst af solstrålerne legede med vinden.

Hvorledes kunne en mørk tanke påtrænge sig mig under så muntre, venlige udtryk? Badet i luft og solskin var det mig umuligt at tænke på andet end frihed; håbet belyste, som den klare dag derude, mit indre med sine forfriskende stråler, og fuld af fast tiltro ventede jeg min dom, der ikke kunne andet end lyde på liv og frihed.

Imidlertid var min advokat ankommet; man havde allerede længe ventet på ham. Han havde netop for lidt siden med den bedste appetit indtaget en rigelig morgenmad. Da han var kommet til sin plads, vendte han sig sødtsmilende mod mig og sagde: "Jeg har håb."

"Ja, ikke sandt?" henkastede jeg let og smilede ligeledes.

"Ja," vedblev han, "jeg ved endnu intet om deres afgørelse, men uden tvivl har de forkastet anklagen om forsætligt drab, og så slipper De med tvangsarbejde på livstid."

"Hvad er det, De siger," svarede jeg uvilligt; "hellere hundrede gange døden!"

Ja, døden! Og hvorfor skulle jeg ikke vove at sige det? tilråbte en indre stemme mig.

Har man nogensinde før fældet dødsdomme uden ved midnatstid ved fakkelskin, i en skummel, sortbetrukket sal og i en kold, regnfuld vinternat; men i august måned, kl. 8 morgen,

på en så smuk dag, af så gode edsvorne – det er umuligt. Og mine øjne hæftede sig igen på den yndige blomst i solskinnet.

Pludselig befalede præsidenten, der kun havde ventet på min advokat, mig at rejse mig. Vagten tog gevær på skulder, og i samme øjeblik rejste sig, ligesom rørt ved et elektrisk slag, den hele forsamling. En ubetydelig, intetsigende person, der sad ved et bord nedenfor præsidentstolen – jeg tænker, det var retsskriveren – tog nu ordet eg oplæste dommen, som de edsvorne havde fældet i min fraværelse. En kold sved dækkede hele min krop; jeg måtte læne mig til væggen for ikke at falde.

"Har den anklagedes defensor noget at indvende mod dommen?" spurgte nu præsidenten. Jeg selv kunne have haft meget at sige, men jeg kunne ikke frembringe en stavelse. Tungen klæbede sig til ganen.

Min defensor rejste sig.

Jeg forstod vel, at han forsøgte at svække de edsvornes dom og derfor ville udvirke dén anden straf, han kort forinden havde givet mig håb om, men som havde oprørt mig så frygteligt.

Min uvilje måtte have været meget stærk for at bryde sig en bane gennem de mangfoldige stemninger og følelser, der gennemstrømmede mit indre. Endnu engang ville jeg råbe højt til ham, hvad jeg allerede havde sagt ham: "Hellere hundrede gange døden!" Men vejret forlod mig, jeg kunne kun gribe ham i armen og krampagtigt råbe til ham med kvalt stemme: "Nej! Nej!"

Derpå tog generalprokurøren ordet mod min defensor; jeg hørte til med sløv ligegyldighed. Dommerne fjernede sig atter, men kom snart efter tilbage. Præsidenten forelæste mig dommen.

"Dømt til døden!" lød det gennem mængden, og mens man førte mig bort, trængte og bølgede hele menneskemassen frem bag ved mig med en larm som af et hus, der styrter sammen. Lig en beruset vaklede jeg bedøvet bort. En stor omvæltning foregik i mit indre. Lige til min dødsdom faldt, var jeg mig bevidst, at jeg endnu havde ånde og bevægelse, at jeg endnu levede ligesom andre mennesker, men nu så jeg klart og tydeligt den frygtelige kløft, der afskar mig fra verden. Alt syntes mig anderledes end før. Disse store, skinnende vinduer, dette herlige solskin, denne klare himmel, denne yndige blomst, det var alt sammen falmet og blegnet – dødens farve havde lagt sig over det. Mændene, kvinderne, børnene, der trængte sig om mig på min vej, syntes mig som hule, grinende spøgelser.

Ved foden af trappen ventede mig en sort, smudsig, med gitter forsynet vogn. Just da jeg var i begreb med at stige op, kom jeg tilfældigvis til at se hen over pladsen. "En, der er dømt til døden!" råbte de forbigående og trængte sig hen omkring vognen. Midt gennem den tågesky, som havde lagt sig mellem yderverdenen og mig, troede jeg at bemærke to unge piger, som så på mig med glædestrålende øjne. "Det er herligt," sagde den yngste og klappede i hænderne; "om seks uger altså!"

3

Dømt til døden?

Nå, hvorfor? Jeg erindrer dog engang i en bog, hvori der forresten stod lutter fortræffelige ting, at have læst den sætning: "Menneskene er alle dømt til døden, kun med ubestemt frist." Hvad er da det, der har forandret sig i min stilling?

Hvor mange er der ikke, der har gjort regning på et langt liv, og som er døde allerede i den korte tid, siden min dødsdom blev udtalt? Hvor mange er ikke gået foran mig, der levede i ungdommens, frihedens og sundhedens fulde kraft, og som stolede ganske sikkert på at se mit hoved falde på Grèvepladsen? Hvor mange vandrer nu ikke omkring og indånder den friske livskraft, går og kommer efter hjertens lyst, dog river døden dem bort før mig!

Hvad er der da, som livet har for mig, og som jeg skulle savne? I sandhed et fængselsmørke, kummerfulde dage, en galejslaves sorte brød og magre kost, at blive behandlet hårdt og umenneskeligt af sluttere og galejopsynsmænd, tilmed da jeg ved min opdragelse er forkælet, ikke mere at se noget menneskeligt væsen, der værdiger mig et øjekast, evigt at være i frygt og angst, både for hvad jeg selv gør og for hvad andre ville gøre mig – det er de eneste goder og udsigter, som bødlen kan tage fra mig.

Men trods det, er det frygteligt!

4

Den sorte vogn bragte mig hen i det skrækkelige Bicêtre.

Set fra det fjerne har denne bygning noget majestætisk ved sig. Liggende på kammen af en høj aftegner den sig malerisk på horisonten og synes, set i nogen afstand, at have bevaret noget af sin gamle glans, en kongeborgs anseelse, men jo nærmere man kommer den, desto mere bliver paladset til et forfaldent murværk. De nedstyrtede tinder sårer øjet. Disse kongelige facader får et fattigt, smudsigt udseende. Det er som om murene var befængt med spedalskhed. Ingen glasruder er mere

i vinduerne; derimod ser man massive jernstænger, der krydser hinanden, og mellem disse ser man nu og da en galejslaves eller en vanvittigs udtærede ansigt.

Således er Bicêtre nær på.

5

Næppe var jeg ankommet, før jernhænder tog fat på mig. Man fordoblede forsigtighedsreglerne; ingen kniv, ingen gaffel fik jeg til mit måltid; tvangstrøjen, en slags sæk af sejldug, fængslede mine arme.

Man var jo ansvarlig for mit liv. Jeg havde nemlig appelleret til Kassationsretten. Denne kedelige historie kunne vare endnu 5 eller 6 uger om sin afgørelse, og man måtte dog aflevere mig rask og i god behold til Grèvepladsen.

I de første dage behandlede man mig med en mildhed, der bragte mig til at gyse. En slutters opmærksomhed smager altid af skafottet. Da nogle dage var gået, fik dog heldigvis vanen atter overhånd; de behandlede mig som den mest forvorpne forbryder med en oprørende grusomhed, og den usædvanligt milde behandling, der uophørligt havde bragt mig bødlen for øje, hørte snart fuldstændig op; men det var ikke den eneste forbedring i min stilling. Min ungdom, min lydige, rolige opførsel, fængselsskriftefaderens bestræbelser og fremfor alt nogle brokker latin, som jeg henvendte til slutteren, og som han ikke forstod, forskaffede mig tilladelse til én gang om ugen at nyde den friske luft med de andre fanger; også blev tvangstrøjen, som man havde klemt mig ind i, taget af mig. Efter lang tøven lod man mig endelig også få blæk, papir, penne og en natlampe. Hver søndag efter messe gav man mig en

hviletime eg lod mig gå frit omkring på en grøn gårdsplads. Der underholdt jeg mig da med de andre fanger, og det gjorde mig godt. Disse ulykkelige er egentlig skikkelige folk. De fortalte mig deres streger; jeg ville have gyst, hvis jeg ikke havde vidst, at de overdrev dem og gjorde sig til af dem. De lærte mig tyvesproget. Det er et sprog, der som byldeagtige udvækster er podet ind i det sædvanlige sprog. Ofte har det alligevel noget ejendommeligt energisk, noget frygteligt malerisk ved sig. Således betyder f.eks. "at gifte sig med enken" det samme som "at blive hængt", ret som om strikken var blevet enke efter dem, som tidligere er blevet hængt. En tyv har i dette sprog to navne: den tyv, som spekulerer, som godt kan udregne en gavtyvestreg, hedder "en teolog"; falder han derimod i hænderne på bødlen, så kaldes han for "klodsmajor [Note 1)]". Nogle ord smager af vaudeviller; således betyder "en cachemeres-æske" kludesamlerens kurv. "Løgneren" betyder sproget; kort sagt – hvert øjeblik hører jeg nye, hemmelighedsfulde, stygge, ja smudsige ord, og ingen djævel kan sige, hvorfra de stammer. Man kunne kalde dem sprogets tudser og edderkopper. At høre dette sprog gør omtrent samme virkning, som når man ryster støv og snavs ud af et bylt pjalter.

Men disse mennesker er dog de eneste, der beklager mig. Med opsynsmændene og slutterne vil jeg intet have at skaffe. De ler og snakker om mig, ofte i min nærværelse, ligesom om en livløs ting.

6

Jeg har sagt til mig selv:

"Da jeg nu besidder midler til at skrive, hvorfor skulle jeg da ikke gøre brug af dem? Men hvad skal jeg skrive? Her sidder jeg indelukket mellem fire bare, nøgne mure, uden frihed for min fod, uden horisont for mit øje. Min eneste adspredelse og eneste beskæftigelse er hele dagen igennem maskinmæssigt at følge den lysplet, som åbningen i fængselsdøren kaster på de mørke vægge. Her sidder jeg ensom og forladt og ingen er hos mig uden en eneste gruelig tanke, der ikke afmaler mig andet end forbrydelse og straf, mord og død. Og hvad kan vel jeg have at sige, jeg, hvis regnskab med verden er afsluttet? Og kunne vel min tomme, øde pande endnu udtænke noget, som det var værd at skrive ned?

Dog – hvorfor ikke? Selv om der er gravens stilhed rundt omkring mig, selv om alle livets blomster er faldet af, bruser der dog ikke i mit indre en rivende strøm, gærer der ikke her en kamp mellem alle livselementer og opføres der ikke her en frygtelig tragedie? Denne idé, der har bemægtiget sig min ånd, træder den ikke hver time, hvert minut frem under en ny skikkelse, bestandig mere frygtelig, mere blodig, jo nærmere minutviseren rykker frem mod den afgørende time? Hvorfor skulle jeg ikke forsøge at gøre mig selv rede for de nye og stærke fornemmelser, jeg føler i min forladte stilling? Det er et vanskeligt, indholdsrigt stof, og hvor knapt end mine dage er mig tilmålt, ville de dog, rige på angst, skræk og kvaler fra nu af til min sidste stund, være tilstrækkelige til at slide denne pen og udtørre dette blækhus. Også kan måske iagttagelsen af min fortvivlede kamp være det eneste middel til at gøre mine lidelser mindre følelige, og skildringen af dem vil forskaffe mig adspredelse.

Også for andre kan måske det, jeg vil nedskrive, ikke være ganske uden nytte. Denne mine lidelsers dagbog skal gå fra time til time, fra minut til minut, fra den ene pine til den anden, og jeg vil fortsætte den, hvis mine kræfter tillader det, lige til det øjeblik, da fysisk nødvendighed forbyder mig dens fortsættelse; denne beretning om mine følelser og fornemmelser, der vistnok må blive ufuldendt, skønt den skal blive så fuldstændig som muligt, kunne dog måske være rig på store og dybe lærdomme. I disse dødssuk, i disse stedse forøgede smerter og lidelser, i hele denne skildring af en dødsdømts indre kan der vist indeholdes mangt belærende vink for dommere. De ville måske, når de har læst min historie, ikke mere tage det så let, når det atter gælder om at kaste et tænkende og følende væsens hoved i den såkaldte retfærdigheds vægtskål. Måske har de endnu aldrig tænkt over de langsomme pinsler, som en dødsdom indeholder. Måske er det indtil nu ikke blevet dem rigtig klart, at der i det menneske, som de overgiver til bøddeløksen bor en tænkende sjæl, som tror at være berettiget til liv og derfor ikke kan vare fattet og beredt på døden. Indtil nu ser de i alt dette ikke andet end en trekantet knivs lodrette fald og står uden tvivl i den formening at den dødsdømte lider derved ligeså lidt før som efter. Disse blade skal betage dem deres døs, og hvis de kommer engang for dagens lys, da skal de et par øjeblikke henvende de dømmendes opmærksomhed på de dømtes sjælekvaler, for om disse har kriminallovgiverne ingen anelse haft. De istemmer en triumfsang over at kunne dræbe, uden at forårsage legemet smerte. Netop dét gælder det om. Hvad er den legemlige smerte imod sjælens kvaler? Skrækkelige, ynkværdige

lovgivning! Mere menneskelige tider vil komme og måske kan disse erindringer, disse bekendelser af en ulykkelig døende bidrage deres skærv til det! … Det kan måske være, at disse papirstrimler efter min død blæses hen af vinden eller trædes i snavset eller forgår i regn eller også, at en slutter hæfter dem fast på en ituslået rude.

7

Gid det, jeg her nedskriver, engang må blive andre til nytte, gid det må bringe de alt for beredvillige dommere til besindelse og gid det må redde andre ulykkelige, de være nu skyldige eller ikke, fra den forfærdelige dødskamp, som jeg har at gennemgå! Men hvorfor? Til hvad gavn er det egentlig? Når mit hoved er faldet, hvad kommer det så mig ved, at man også hugger det af andre. Kunne jeg virkelig tænke på en sådan dårskab? Hvad gavn har jeg af, at man river skafottet ned, når jeg har mistet hovedet på det?

Solen, foråret, engens blomster, fuglenes melodier, skyerne, træerne, naturen, friheden og livet – skal det alt sammen ikke mere være til for mig?

Ak! mig selv skulle jeg redde! Er det virkelig sandt, at jeg ikke kan det, at jeg i morgen, ja måske endnu i dag må dø? Er det virkelig således? O min Gud, det er en frygtelig tanke; jeg kunne gerne knuse panden mod mit fængsels mure.

8

Jeg vil dog engang regne ud, hvor længe jeg endnu har at leve:

Tre dage gik med, efter at dommen var faldet, til at appellere til Kassationsretten.

Otte dage gik, mens akterne henlå upåagtede i Assiserettens kontorer og derpå blev sendt ind til ministeren.

I fjorten dage ligger de hos ministeren, som ikke engang ved, at de er der, og som dog alligevel, efter hvad der siges, efter behørigt gennemsyn overgiver dem til Kassationsretten.

Her bliver de klassificerede, nummererede og indregistrerede, for guillotinen er overlæsset med forretninger, og derfor må det gå efter orden, på rad.

Fjorten dage går med til at prøve, om ingen uret er gjort mig.

Endelig, i reglen en torsdag, forsamler hoffet sig, forkaster tyve appellationer på engang og sender hele klatten til ministeren, denne til generalprokurøren, og denne igen til bøddelen. Igen tre dage. Den fjerde dags morgen siger generalprokurørens substitut til sig selv, idet han binder sit halstørklæde: "Denne historie må dog have en ende engang." Hvis nu retsskriverens substitut ikke netop er indbudt til middag et eller andet sted, så bliver befalingen til henrettelse sat op, set igennem, skrevet rent og afsendt, og ved næste daggry hører man et skafot blive slået op på Grèvepladsen, og på gadehjørnerne hører man den bølgende folkemasses høje råb.

Det lagt sammen giver i alt seks uger. Den unge pige havde ret.

Fem uger er nu gået, måske også seks – jeg vover ikke at regne efter – siden jeg kom i denne rede. For tre dage siden, tror jeg, var det torsdag.

9

Netop nu har jeg gjort mit testamente.

Til hvad gavn egentlig? Jeg er idømt procesomkostningerne og min hele formue rækker næppe til for at dække dem. Det er noget kostbart noget – denne guillotine.

Jeg efterlader en gammel moder, en hustru og et barn, en lille pige på tre år, med yndige rosenrøde kinder, store sorte øjne og langt, kastanjebrunt hår.

Da jeg sidst så hende, var hun netop to år og en måned gammel.

Disse tre er altså efter min død uden søn, uden ægtefælle, uden fader; loven har der gjort tre kvinder til stakkels, forladte skabninger.

Jeg vil sætte, at *min* straf er retfærdig, men disse uskyldige, hvad har de forbrudt? Dog – man vanærer dem, man bringer dem i elendighed, og det kalder man retfærdighed. *Fiat justitia, pereat mundus*! [Note 2)]

Min stakkels, fattige moder foruroliger mig ikke; hun er 64 år gammel; dette slag vil dræbe hende; men skulle hun endnu have nogle dage at leve i, gid hun så blot må have til det sidste øjeblik nogle hede kul i sit varmebækken, og hun vil være tilfreds. Min kone foruroliger mig heller ikke videre; hendes sundhed er nedbrudt og hendes ånd er nedtrykt. Hun vil også dø, og det vil ikke være det værste. Hun kunne blive vanvittig; man siger, vanvid frister livet; i det mindste lider ånden ikke ved det, den slumrer og er så godt som død.

Men min datter, mit barn, min stakkels Marie; i dette øjeblik leger hun måske og synger, og tænker på ingenting! Hende er det, der piner mig.

10

Jeg vil beskrive mit fængsel.

Det er otte fod i kvadrat og består af fire vægge af tilhugne sten, der hviler i rette vinkler på et stengulv, som er et trin højere end den tilstødende korridor.

Når man træder ind, er der til højre for døren en fordybning, som danner en slags alkove. I denne fordybning kaster man nogle bundter halm, og på dem må fangen, der kun er iført lærredsbukser og bomuldstrøje, hvile sig og sove, hvad enten det er sommer eller vinter.

I stedet for himlen hæver der sig over mit hoved en sort hvælving, hvorfra tykke spindelvæv ligesom pjalter hænger ned. Om et vindue, eller noget andet lufthul, er her slet ikke tale. Der er intet uden en dør, hvorpå man for lutter jern intet træ kan se.

Dog nej – nær havde jeg sagt usandt; midt i døren er der anbragt en åbning på ni kvadrattommer; den er forsynet med jernstænger og kan om natten lukkes i af slutteren.

Udenfor går der en temmelig lang korridor, der får lys og frisk luft fra smalle lufthuller højt oppe i muren, og som er adskilt i flere afdelinger, som ved små hvælvede døre står i forbindelse med hinanden.

Alle disse afdelinger danner en slags forstuer, der fører til andre fængsler, som vel ikke er mit så ganske ulige. I disse fængsler gemmer man galejslaverne, som anstaltens direktør har dømt til tvangsarbejde. De tre første af disse huller bliver særlig forbeholdt de dødsdømte, fordi de ligger slutterens bolig nærmere og således er bekvemmere for ham.

Disse fangehuller er alt, hvad der er blevet til overs af det gamle slot Bicêtre, der blev bygget i det femtende århundrede

af kardinal Winchester – ham, der lod jomfruen af Orleans brænde. Disse underretninger fik jeg af nogle nysgerrige, som forleden dag lod sig føre hen til mit fængsel og betragtede mig i stor afstand – ligesom man ser på et vildt dyr. Slutteren fik fem francs for sin ulejlighed.

Jeg har glemt at fortælle, at dag og nat står der en skildvagt udenfor min dør og at jeg ikke kan hæve mit øje op til det firkantede kighul uden at møde denne påpassers stadigt åbne, stadigt på mig hæftede øje.

Hvor meget luft og lys der kan blive mig til del i denne stenæske, kan enhver nu selv gøre sig et begreb om.

11

Det er ligesom dagen aldrig vil bryde frem; hvad skal jeg begynde på i denne evige nat? Jeg har fået en idé …

Jeg stod op, tog lampen i hånden og gjorde en tur rundt til alle fire vægge i min celle. De er ganske dækkede med skrifttegn, tegninger, besynderlige figurer og navne. Det lader til, at hver fange i det mindste her har villet efterlade spor af sig. De har skrevet med blyant, kridt og kul, sort, hvidt og gråt, ofte har de skåret dybt ind i stenene, også træffer man hist og her rustfarvede bogstaver, der vel kunne være skrevet med blod. I sandhed, hvis min ånd var fri, ville jeg finde stor interesse i grundigt at studere denne besynderlige bog, der side for side, på hver sten i fængslet åbner sig for mit øje; jeg ville forsøge at sætte et hele sammen af disse i stenene adspredte tankefragmenter; jeg ville gøre mig umage for af hvert navn at udfinde skriverens historie og karakter, jeg ville give disse forkvaklede indskrifter tanke og liv; nu er de som sønderrevne,

afbrudte ord, som legemer uden hoved, lig dem, der engang har nedskrevet dem.

Lige over mit stråleje er der to brændende hjerter, gennemborede af en pil, med ordene: "Jeg elsker for hele livet." Den ulykkeliges kærlighed har vel ikke varet ret længe.

Ved siden af er der en lille, råt tegnet skikkelse med en slags trekantet hat. Nedenunder står: "Leve kejseren! 1824."

Der er atter to flammende hjerter med den for et fængsel højst ejendommelige indskrift: "Jeg elsker Matthieu Danvin og tilbeder ham. Jacques." På væggen overfor læser man navnet "Papavoine". Begyndelsesbogstavet er forsynet med snirkler og udført meget omhyggeligt og sirligt.

Derpå følger et vers af en smudsig vise. Længere henne er en frihedshue hugget temmelig dybt ind i stenen, og derunder står: "Bories – Republikken." Det var en af de fire underofficerer fra La Rochelle. Stakkels unge mand! Hvor jeres politiske nødvendighed dog er en slem ting, en idé, et sværmeri, en abstraktion af den frygtelige virkelighed, som man kalder guillotinen. Hvorledes kan så jeg elendige beklage mig? Jeg har begået en virkelig forbrydelse, jeg har udgydt blod.

Jeg vil ikke fortsætte mine undersøgelser. Henne i krogen har jeg set et frygteligt billede, det er en guillotine, tegnet med kridt, en afbildning af det skafot, der måske i dette øjeblik bliver slået op for mig. Lampen var nær faldet mig ud af hænderne. – Jeg kan ikke mere; besindelsen forlader mig!

12

Som jaget af furierne styrtede jeg tilbage til mit stråleje; der satte jeg mig hen og skjulte mit hoved mellem knæene. Men

snart forsvandt min barnagtige frygt og en uimodståelig lyst drev mig til at fortsætte mit murstudium. – Ved siden af Papavoines navn afrev jeg et uhyre spindelvæv, der var udspændt i krogen. Nu fandt jeg mellem forskellige navne, hvoraf kun nogle enkelte bogstaver havde holdt sig, fire eller fem andre, der var fuldkommen læselige. Det er følgende: DAUTUN 1815 – POULAIN 1818 – JEAN MARTIN 1821 – CASTAING 1823. Mens jeg læste disse navne, opsteg sørgelige erindringer i mig. Det var den Dautun, som skar sin broder i stykker og om natten kastede hovedet i en brønd og kroppen i en kloak. Det var Jean Martin, der med et pistolskud dræbte sin fader lige i det øjeblik, oldingen åbnede et vindue; Castaing var den læge, der gav sin ven gift i stedet for helbredende medicin for den sygdom, som han selv havde hidført. – Papavoine var den frygtelige vanvittige, der havde dræbt to små børn med knivstik. "Det var altså," sagde jeg til mig selv, idet en febergysen gennemløb mig, "de beboere, der før mig har levet i denne celle. Altså lige her, hvor jeg nu står, har disse medmennesker haft deres sidste tanker; i denne smalle firkant og langs disse mure gjorde de deres sidste skridt og løb frem og tilbage som vilde dyr i deres bur."

Med korte mellemrum er de fulgt efter hinanden; det synes, at disse fængsler aldrig bliver tomme. Jeg har arvet de andres plads, men snart skal jeg forenes med dem igen på kirkegården Clamard, hvor græsset vokser så frodigt. – Jeg er ikke åndeseer, overtroen plager mig ikke, men sandsynligvis havde disse tanker sat mig i feberagtig spænding, for mens jeg således hengav mig til mine drømmerier, var det, som om på engang alle disse frygtelige navne stod i lys lue på den sorte mur. En

stærk kimen og larmen lød stærkere og stærkere for mine øren, et ildrødt skær blændede mit syn, og nu fyldtes mit fængsel med mennesker, med skrækkelige, besynderlige skikkelser, som bar hovedet i den venstre hånd. Alle truede mig med en knyttet næve, undtagen fadermorderen.

Jeg lukkede øjnene i af skræk og forfærdelse, men nu så jeg blot hele spøgeriet så meget desto tydeligere.

Hvad enten alt dette var drøm, syn eller virkelighed, så havde det dog vistnok gjort mig forrykt, hvis ikke et pludseligt indtryk udefra havde vækket mig i rette tid. Jeg var nærved at styrte baglæns om på gulvet, da jeg på min nøgne fod mærkede et koldt, håret legeme, der bevægede sig frem og tilbage. Det var den edderkop, jeg havde jaget ud af sit væv.

Denne omstændighed bragte mig atter til besindelse. – Uh, de frygtelige spøgelser! – Nej, nej! det var alt sammen ikke andet end røg og tåge, det var et sygeligt hjernespind, en Macbethsk kimære. De døde er døde og står ikke mere op; de er godt gemte i deres grave. Af disse fængsler undløber man ikke. Hvorfor har jeg kunnet være så bange?

Gravens porte åbner sig først hinsides.

13

Hele dagen i går så jeg på et skrækkeligt skuespil.

Dagen var næppe brudt frem, før hele fængselsbygningen genlød af råb og larm. Jeg hørte, hvorledes de tunge døre blev åbnet og atter lukket i, hvorledes låse og slåer knagede og nøglebundterne raslede ved slutternes bælter, hvorledes trapperne fra øverst til nederst drønede under raske fodtrin, hvorledes stemmer fra begge ender af de lange gange råbte til

hinanden og fik svar. Mine naboer, galejslaverne var i dag langt lystigere end sædvanlig. Hele Bicêtre syntes at le, synge, springe og danse. Jeg alene forblev stum under al denne larm; jeg alene forblev ubevægelig i denne tumult; jeg hørte bestyrtet og spændt efter, hvad der gik for sig derude.

En slutter gik forbi.

Jeg tog mod til mig og råbte manden an og spurgte ham, om der i dag var fest i fængslet.

"Fest? Ja det kan man gerne kalde det," svarede han mig. "Man smeder i dag galejslaverne sammen, i morgen skal de afgå til Toulon. Vil De ikke se med på kommersen? Det kan dog skaffe Dem en smule morskab."

Et skuespil, hvor modbydeligt det end er, har dog altid for den indespærrede noget tillokkende ved sig. Jeg modtog tilbuddet. Slutteren tog de brugelige forsigtighedsregler for behørigt at vær sikker på mig; derpå førte han mig ind i en lille tom celle, hvor der ikke var andet end et tilgitret, men almindeligt vindue af sædvanlig højde, hvorigennem jeg kunne se himlen.

"Herfra," sagde manden, "kan De se og høre alt. Desuden er De lige så enerådende som en konge i Deres logi."

Derpå fjernede han sig og låsede værelset til med slå og med lås.

Vinduet vendte ud mod en firkantet, temmelig rummelig gård, som til alle fire sider var omgivet af en seks etager høj stenbygning. Der kan ikke gives noget mere modbydeligt, mere bart, mere ynkeligt syn for øjet end denne firdobbelte facade med sin mængde af tilgitrede vinduer, hvori der nu viste sig en mængde blege, afmagrede ansigter, der trængte sig frem

imellem hinanden, og som jernstængerne syntes at indfatte ligesom i jernrammer. Det var lutter fanger, der i dag var vidner til en ceremoni, som de havde udsigt til en dag selv at komme til at optræde som aktører i. Man havde kunnet holde dem for sjæle, der gjorde bod i Skærsilden, og som så på et skuespil, der gik for sig i Helvede.

Alle måbede stiltiende ned i den tomme gård. De ventede på, at tæppet skulle gå op. I mange af disse udmarvede, uddøde ansigter lurede et par livlige øjne, der lyste som ildgnister. Bygningsfirkanten, der danner gården, udgør intet fuldstændig indesluttet rum. En af de 4 fløje, den østlige, bryder af i midten og hænger kun ved en jerngitterdør sammen med den tilstødende fløj.

Denne gitterdør fører ind i en anden, mindre gård, der ligesom den første er omgivet af mure med sorte tinder.

I hovedgården løber stenbænke langs murene. I midten hæver sig en jernstang, der foroven er krummet nedad og som tjener til lygtepæl. Klokken slog 12. Pludselig åbnedes en stor hoveddør, der lå i en fordybning af muren og derfor tidligere ikke havde været synlig. En karre, der blev eskorteret af smudsige, hæsligt udseende soldater i blå uniform med røde epauletter og gult lædertøj, kom ind i gården med rumlen og raslen, hvilket hidrørte fra de jernstænger og lænker, der lå på den.

Ved denne støj rejste sig en almindelig tumult i hele fængslet. Tilskuerne ved vinduerne, der hidtil havde forholdt sig rolige, brød nu ud i skingrende frydeskrig, brølede vilde sange og udstødte trusler og skrækkelige forbandelser blandet med vanvittig, høj latter. Man skulle tro, det var djævlemasker. På

hvert ansigt så man de afskyeligste fortrækninger. De strakte truende deres knyttede næver ud mellem jernstængerne, de brølede og deres øjne lyste af en uhyggelig ild. Jeg blev ganske forskrækket, da jeg så denne vilde flamme blusse op af disse uddøde askedynger.

Imidlertid gav profosserne sig ganske roligt til deres arbejde. I nærheden af dem var nogle, på hvis pæne klæder i forbindelse med deres skræk og forbavselse man kunne kende parisere, som nysgerrigheden havde trukket herud. En af profosserne steg op på karren og kastede lænker, halsjern til transporten og hele pakker med lærredsbukser ned til sine kammerater. Disse fordelte sig til arbejdet. Nogle bredte de lange lænker ud i en krog af gården, andre lagde trøjer og bukser i orden på stenbroen, de dygtigste af dem undersøgte den ene efter den anden under opsigt af deres kaptajn – en lille, undersætsig mand – de forskellige halsjern og slog dem mod stenbroen, så gnisterne sprang af dem. Alt dette skete under fangernes skingrende frydeskrig, der kun overdøvedes af den hånlatter, der skraldede fra de galejslaver, som disse tilberedelser gjaldt. Disse stod ved vinduerne i en gammel fængselsbygning, som vender ud mod den mindre gård.

Da disse tilberedelser var færdige, gav en herre med sølvstads på kraven, og som blev tituleret hr. inspektør, en befaling til fængselsdirektøren; et øjeblik efter udspyede to eller tre lave døre hele masser af hastige, brølende og pjaltede mennesker ud i gården. Det var galejslaverne.

Da de viste sig, fordobledes glædesskrigene i vinduerne. Nogle iblandt dem, bagnoets celebriteter, modtog hilsenerne og bifaldsytringerne med stolt nedladenhed. De fleste bar en slags

stråhatte, som de havde forfærdiget med egne hænder af strået i fængslet; disse hatte havde hver sit særegne snit for i de byer, som man kom igennem at hendrage opmærksomheden på de respektive ejermænd. Disse fik især klap og bifald. Navnlig én vakte en ganske overordentlig begejstring; det var en ung mand på 17 år, med et sandt pigeansigt; han var linedanser og var formedelst tyveri dømt til galejerne. Med en slanges smidighed slog han den ene kolbøtte efter den anden fra fængslet til han kom ud i gården, og fra top til tå var han klædt i en dragt, som han havde lavet sig af strået i sit halmbundt. Høje glædesskrig hævede sig ved hans fremtræden, og alle klappede som rasende i hænderne; selv galejslaverne stemmede i med, og man kan ikke forestille sig noget skrækkeligere optrin end denne udveksling af lystighed mellem de virkelige galejslaver og aspiranterne til det. Tilskuerne kunne her ikke være smukkere repræsenteret end ved slutterne og de forfærdede nysgerrige; forbrydelsen lo loven op i ansigtet, og af den frygtelige straf lavede man en gemytlig fest.

Nu blev de række for række med dobbelt spalier af galejopsynsmænd drevet ind i en lille, tilgitret gård, hvor de blev underkastet lægesyn. Her gjorde alle et sidste forsøg på ved at foregive en eller anden legemsfejl at undgå den sørgelige rejse: de havde dårlige øjne, haltede, var stivarmede osv., men næsten alle blev befundet gode nok til bagnoet, og nu overgav de sig ganske roligt til deres skæbne og havde få minutter efter rent glemt deres foregøglede svagheder.

Atter åbnedes gitterdøren til den lille gård. En opsynsmand oplæste navnene på de ulykkelige i alfabetisk orden, og nu trådte den ene efter den anden frem og alle stilledes de op i

række i en krog af den store gård, hver ved siden af den kammerat, som tilfældigvis forbogstavet i navnet havde anvist ham. Enhver er henvist til sig selv og bærer sin lænke, men er sammenkoblet med en ham fuldstændig ubekendt lidelseskammerat, og selv om én tilfældigvis har en ven, så bliver de dog ubarmhjertigt revet fra hinanden. Frygtelige, gyselige elendighed!

Efter at på denne måde omtrent en tredive stykker var kommet ud, lukkede man gitterdøren i; en profos tog nu mål af dem med sin stok og kastede derpå til hver enkelt en skjorte, en stortrøje og et par benklæder af groft lærred; derpå gav han et tegn, og alle begyndte at klæde sig af. En uventet begivenhed skulle netop i dette øjeblik forvandle fornedrelsen til en sand marter.

Hidtil havde vejret været temmelig klart, og selv om den rå oktobervind gjorde luften kølig, sønderrev den dog fra tid til anden himlens grå skydække og lod solen skinne venligt ned fra de blå mellemrum. Men just da galejslaverne havde kastet deres fængselspjalter, og just da de stod fuldstændig nøgne for vogternes spejdende øjne og de nysgerriges blikke, der var rettet på deres skuldre, formørkedes himlen – ligesom den havde ventet på dette – og en kold efterårsregn styrtede i strømme ned i den firkantede gård på galejslavernes blottede hoveder og nøgne lemmer, ned på de elendige pjalter, der lå spredt på stenbroen. I dette øjeblik tømtes gården for alt, hvad der ikke hed profos og galejslave. De nysgerrige parisere flygtede ind under dørhvælvingerne.

Imidlertid strømmede regnen uafbrudt ned. I gården så man ikke andet end galejslaverne, som stod drivende våde på den

oversvømmede stenbro. En dump stilhed var trådt i stedet for de vilde skrig. De rystede af kulde, deres tænder klaprede. Deres udmagrede knæ stødte sammen, og det var et hjerteskærende syn at se, hvorledes de måtte beklæde deres af kulde ganske blå lemmer med disse dryppende skjorter, med disse gennemvåde trøjer og bukser. Det havde været bedre om de var forblevet nøgne. Kun en eneste, en gammel mand, beholdt sit gode humør. Han råbte, idet han tørrede sig af med den våde skjorte: "Det stod ikke på programmet!", derpå brød han ud i en vild latter og hævede truende den knyttede næve mod himlen.

Efter at de havde fået deres rejseklæder på, førte man dem hen i et andet hjørne af gården, hvor de på jorden udbredte lænker ventede dem. Disse lænker består af en lang række stærke led; på tværs er de i en alens afstand fra hinanden gennemkrydset af mindre lænker ved hvis ender der er befæstet et halsjern, der åbnes ved en på den ene side anbragt lås, men hvis anden side er nittet sammen med en jernbolt. Når disse lænker med tilbehør ligger udbredt på jorden, ligner de så temmelig skelettet af en stor fisk.

Man lod nu galejslaverne sætte sig ned i snavset på den våde stenbro og lagde halsjernene på dem og straks nittede to galejsmede dem sammen på transportable ambolte. Dette er et forfærdeligt syn, der får selv de modigste til at blegne. Hvert hammerslag på ambolten, der er støttet til den ulykkeliges ryg, giver et stærkt sæt i hans kæbeben, og ved den ringeste bevægelse bagtil ville smeden knuse hans hoved så let som en nøddeskal. Efter denne operation blev de stille og så skummelt hen for sig. Man hørte kun endnu lænkernes raslen, og fra tid

til anden et skrig og tunge slag, som profosserne gav de genstridige. Nogle græd, de gamle rystede og bed sig i læberne. Med gysen så jeg disse ulykkelige ansigter i deres jernrammer.

Således består dette skuespil af tre afdelinger: af lægernes undersøgelse, opsynsmændenes undersøgelse og indsmedningen.

Nu trængte atter solstråler gennem skyerne. Det var, som kastede de ildflammer ind i galejslavernes hoveder, alle rejste sig på engang og kom i krampagtig bevægelse. De fem rækker lænkede gav nu hinanden hånden og dannede hurtigt en uhyre kreds omkring lygtepælen. De drejede sig rundt i kreds med en så rivende hurtighed, at syn og hørelse forgik én, og sang dertil en galejsang, en rigtig røverromance, med en snart klagende, snart vild og lystig melodi; alt imellem hørte man et skrattende skrig blandet med afsindig, fnysende latter, og med hemmelighedsfulde talemåder; derpå fulgte igen rasende bifald, og lænkerne, som i afmålt takt slog mod hinanden, dannede orkestret til denne infernalske opera. Den hele scene ydede et fortræffeligt billede af en heksesabbat.

Derpå bragte man et stort rundt kar ind i gården. Vagterne gjorde med stokkeslag ende på dansen og førte slaverne hen til karret, hvor der svømmede noget tykt – Gud må vide, hvad det var – omkring i en rygende grumset suppe. De spiste.

Da de var færdige med deres måltid, kastede de resten af suppen og af deres sorte brød på stenbroen og begyndte på at danse og synge. På selve indsmedningsdagen og den derpå følgende nat synes det, som om man overlader dem en vis tid til at gøre sig lystige i.

Jeg betragtede dette besynderlige skuespil med en så spændt, så krampagtig nysgerrighed, at jeg rent glemte mig selv over det. En dyb medlidenhed greb mit indre, og mens de lo, græd jeg hede tårer.

Da så jeg pludselig midt i mine dybe drømmerier, hvorledes den hylende bande holdt inde og tav. Derpå vendtes alles øjne mod vinduet, hvor jeg stod. "Den dødsdømte!" råbte de alle og pegede på mig med høje glædesskrig.

Jeg var som forstenet. Jeg ved endnu ikke, hvorfra de kendte mig, og hvorledes de opdagede mig. – "God morgen! God aften!" tilråbte de mig med vild hånlatter. En af de yngste, der var dømt til livsvarig galejstraf, og som havde et glat, blyfarvet ansigt, så misundeligt på mig og sagde: "Han er lykkelig! Han bliver kappet! Lev vel, kammerat!" Jeg kan ikke finde ord for at beskrive, hvad der i dette øjeblik foregik i mig. Ja, jeg var virkelig deres kammerat. Grèvepladsen og bagnoet er jo brødre; jeg stod endog dybere end de; derfor hilste de mig. Jeg gøs. Ja, jeg var deres kammerat, og få dage efter havde jeg kunnet afgive et skuespil for dem, ligesom de nu afgav et for mig.

Ubevægelig og stiv, som rørt af lynet, blev jeg stående ved vinduet. Men da jeg nu så de fem rækker, hvorledes de bevægede sig fremad og med en infernalsk fortrolighed kom mig nærmere, da jeg hørte deres lænkers raslen og klirren, deres skrig, deres fodtrin ved foden af muren, var det mig, som klavrede hele denne dæmoniske bande op i min celle; jeg udstødte et heftigt skrig og styrtede til døren for at undvige, men alt var forgæves, slåen blev, hvor den var, og låsen åbnede sig ikke. Jeg bankede og råbte som en rasende. Bestandig nærmere og nærmere lød galejslavernes forfærdelige stemmer,

allerede troede jeg at kunne se deres hæslige fjæs på ruden; da udstødte jeg atter et skrig og faldt bevidstløs til jorden.

14

Da jeg kom til mig selv igen, var det nat. Jeg lå på en ussel briks; ved det matte skin af en lampe, der hang i loftet, så jeg til begge sider af mit leje lignende senge stå i række. Det blev mig klart, at man havde bragt mig ind i sygestuen.

Jeg forblev vågen nogle øjeblikke uden at kunne tænke efter eller erindre, hvad der var foregået med mig; jeg følte kun den lykke igen engang at ligge i en seng. Til enhver anden tid ville hospitalssengen have indgydt mig afsky og væmmelse; jeg var i den sidste tid blevet et ganske andet menneske. Lagnerne var mørke og grove, tæpperne tynde og fulde af huller, og man kunne føle stråsækkene under lagnet, men hvad gjorde det? Her kunne jeg dog behageligt strække mine lemmer ud mellem disse grove lagener, og vare end tæpperne forrevne, så kunne jeg dog mærke, hvorledes den frygtelige kulde, der havde pint mig, lidt efter lidt forsvandt. Jeg sov ind igen. En stærk larm vækkede mig; det gryede ad dag. Larmen kom udefra; da min seng stod ved vinduet, rejste jeg mig op for at se, hvad det kunne være. Vinduet vendte ud mod den store gård. Den var fyldt med mennesker; to rækker soldater kunne kun med møje i denne menneskemasse holde en smal vej gennem gården fri. Mellem dette spalier kørte langsomt fem lange karrer, læssede med mennesker; det var galejslaverne, der tiltrådte deres rejse. Karrerne var åbne. På hver sad to rækker galejslaver med ryggen til hinanden, kun adskilt ved den fælles lænke, som gik i hele karrens længde, og ved hvis ende en profos stod oprejst

med ladt gevær. Højt raslede lænkerne, og ved hvert stød, som karrens kørsel forårsagede, så man hovederne fare i vejret og de vaklende knæ støde mod hinanden. En fin, gennemtrængende regn gennemvædede luften og klæbede deres allerede af smuds sorte lærredsbukser fast til knæene. Deres lange skæg, deres korte hår dryppede; de var ganske blå i ansigtet, man så dem sitre og bæve, og de skar tænder af raseri og kulde. Er man engang smedet til denne lænke, så er man ikke andet end et stykke af den hæslige maskine, der hedder en kordon, og som bevæger sig som var den kun ét eneste menneske. Der hører al intelligens op, halsjernet dømmer til døden, og selv den dyriske del af mennesket tør kun til fastsatte tider have naturlige fornødenheder. Således tiltræder de ulykkelige, smedet fast, for største delen halvnøgne, med bart hoved, med dinglende, nedhængende ben, en rejse på 25 dage i julis brændende solhede eller novembers kolde regndage, læsset på de samme karrer og forsynet med de samme klæder. Man skulle tro, at menneskene overlod Himlen den halve bøddelforretning. Imidlertid havde der udspundet sig en gyselig samtale mellem den omkringstående menneskemasse og karren. Der faldt skældsord fra den ene side, forhånelser fra den anden, og forbandelser fra begge sider; men der behøvedes blot er tegn af kaptajnen, så regnede det ned med prygl på karrerne, på skuldrene og på hovederne, som det kunne træffe sig. Og snart vendte alt tilbage igen i en tilsyneladende ydre ro, som man kalder orden; men hævn lynede i alle øjne. Endelig forsvandt de fem vogne, som blev eskorteret af gendarmer til hest og profosser til fods, den ene efter den anden gennem Bicêtres høje, hvælvede port; bag efter fulgte en sjette vogn, hvori kedler,

kogekar og lænker rumlede imellem hinanden. Nogle vægtere, som havde forsinket sig i værtshuset, ilede ligeledes efter eskorten, menneskemassen spredte sig. Stadig svagere og svagere lød hjulenes knagen og hestenes hovslag på Fontainebleus brolagte gader, stadig svagere lød piskeknaldene, lænkernes raslen og folkets skrig, indtil endelig det hele ganske tabte sig. Og dette var for de stakkels galejslaver kun begyndelsen til deres lidelser!

Hvor kunne min advokat tale til mig om galejerne! Ak! hellere tusinde gange døden og hellere tusind gange skafottet end galejerne; hellere tilintetgørelse end Helvede; hellere min hals på guillotinens blok end i galejernes halsjern! Galejerne! Retfærdige Himmel!

15

Ulykkeligvis blev jeg ikke syg, allerede den følgende dag måtte jeg forlade sygestuen, og mit fængselshul optog mig igen. Ikke syg! Nej! for jeg er ung, sund og stærk. Rask ruller blodet i mine årer; alle mine lemmer adlyder mine luner; jeg er kraftig på legeme og sjæl, velskikket til et langt liv. Det er alt sammen sandt, og dog lider jeg af en sygdom, en dødelig sygdom, en sygdom, som menneskenes hænder har beredt mig. Siden jeg har forladt sygestuen, er der påkommet mig en martrende tanke, der kan gøre mig rasende, den nemlig, at jeg måske kunne have undveget fra sygestuen, hvis man havde ladet mig blive der. Lægerne og de barmhjertige søstre syntes at tage del i min skæbne. Allerede at måtte dø så ung, og en sådan død! Man skulle have troet, at de havde medlidenhed med mig, så beskæftigede var de omkring mit leje. Å! Det var ikke andet end

nysgerrighed, og desuden kunne disse folk vel helbrede for feber, men ikke for en dødsdom; det ville dog være langt lettere; de behøvede blot at lade en dør stå åben! Hvad kunne det skade dem?

Men for mig gives der intet håb mere! Min appel bliver afvist, for alt er i behørig orden; vidnerne har rigtigt vidnet, advokaterne rigtigt plæderet og dommerne rigtigt dømt. Jeg stoler ikke mere på noget, jo måske … dog nej! det var en tåbelighed? Der er intet håb mere! Min appel ligner et tov, som jeg svæver over en umådelig afgrund på; jeg hører det hvert øjeblik knage, og snart vil det briste. Det er, som om guillotinens kniv brugte seks uger for at falde ned på mig. Men hvis jeg nu dog blev benådet? Men af hvem? Hvorfor? og hvorledes? Det er mig umuligt at få benådning, om ikke for andet så for *eksemplets* skyld – jeg har endnu kun tre skridt at gøre. Fra Bicêtre til Conciergeriet, derfra til Grèvepladsen, og derfra til …

16

I de få timer jeg tilbragte i sygestuen, havde jeg sat mig ved et vindue for at vederkvæge mig i solskinnet, der kunne trænge ind til mig gennem jerngitteret. Der sad jeg nu og støttede mit tunge, sorgbespændte hoved på hånden, der næppe formåede at bære det, og støttede albuerne på knæene. Mine fødder hvilede på det nedre tværtræ af en stol. Min udmattelse var så stor, at det var mig, som havde jeg hverken ben eller muskler mere.

Den forpestede fængselsluft var nær ved at kvæle mig; endnu lød i mine øren den frygtelige raslen af galejslavernes lænker.

Jeg var uendelig led og ked af Bicêtre. Jeg bad til Gud, at han i det mindste ville have nogen medlidenhed med mig, at han ville sende mig en lille fugl, der kunne kvidre sin sang for mig. Om det var den gode Gud eller en god ånd, der bønhørte mig, ved jeg ikke, men næsten i samme øjeblik fornemmede jeg lige under mit vindue en stemme, ikke af en fugl, men af noget langt bedre, det var en femtenårig piges rene, smeltende stemme. Jeg fo'r op som vækket af søvne og lyttede med begærligt øre efter sangens søde toner; jeg var ligesom fortryllet; men ak! min fortryllelse svandt snart. Var melodien end smuk, var ordene afskyelige. Det var en slaves klagesang over at være blevet taget og at skulle hænges. Jeg kan ikke beskrive det indtryk, det gjorde på mig at høre tyvehullernes og bagnoets kaudervælsk, ord af dette blodige, storartede tyvesprog, blive sunget af en ung pige i en tone, hvor ellers barnets og jomfruens stemmer smelter sammen i yndig harmoni.

Ak! Hvor dette fængsel dog er afskyeligt! Der stikker et giftstof i det, der påvirker alt. Alt bærer her spor af henvisnen og af pest, selv et femtenårigt barns sang. Finder I her en fugl, er der snavs på dens vinger; I plukker en blomst og lugter til den – den stinker!

17

Gid jeg kunne undvige, hvor jeg skulle tage benene på nakken! Nej, løbe turde jeg ikke. Det gør opsigt og vækker mistanke. Nej, jeg måtte gå langsomt, med hovedet op, og tralle en lystig sang. Jeg måtte søge at skaffe mig en gammel, blå og rødstribet kittel;

det er en herlig forklædning. Alle gartnerne i omegnen går sådan klædt.

Jeg ved, at i nærheden af Arceuil er der et tjørnekrat tæt ved en sump, hvor jeg, mens jeg gik i skole, gik hen hver torsdag med en kammerat for at fange frøer. Dér ville jeg skjule mig indtil aften. Ved nattens frembrud ville jeg fortsætte min flugt til Vincennes. Dog nej, floden lå mig her i vejen. Jeg ville vende mig mod Arpajon; men endnu bedre ville det vær at slå ind på vejen i retning af Saint-Germain, gå til Havre og der indskibe mig til England. – Det hjælper alt sammen ikke! Jeg kommer til Longjumeau; en gendarm anholder mig og spørger om mit pas … jeg er fortabt!

Du ulykkelige drømmer! Gennembryd hellere først de tre fod tykke mure, der omslutter dig. Men døden! Døden!

Jeg kan erindre, at jeg som lille barn engang kom herhen til Bicêtre for at se på den store brønd og på de gale.

18

Mens jeg skrev dette ned, gik min lampe ud. Dagen er brudt frem, uret i kapellet har slået seks. Hvad har det at betyde? Den vagthavende slutter kom dagligt ind i mit fængsel; han tog sin hue af, ønskede mig høfligt god morgen, undskyldte, at han forstyrrede mig og spurgte, idet han søgte at gøre sin rå stemme så mild som mulig, hvad jeg ønskede til morgenmad …

En kold gysen gennemløb mig. Skulle det allerede være i dag?

19

Ja, i dag er det.

Fængselsdirektøren har selv aflagt mig et besøg. Han spurgte mig, om han kunne være mig nyttig i noget, også udtrykte han det ønske, at jeg ikke skulle have grund til at beklage mig hverken over ham eller hans undergivne, han erkyndigede sig meget omhyggeligt om mit befindende og om hvorledes jeg havde sovet om natten. Ved afskeden kaldte han mig endda "min herre"!

Det er altså i dag!

20

Overopsynsmanden tror, at jeg ikke kan have noget at klage over, hverken på ham eller hans undergivne. Han har også ret; det ville være slet af mig, hvis jeg ville beklage mig; folkene har kun gjort deres skyldighed, de har bevogtet mig godt; de har været høflige imod mig lige fra min ankomst til nu. Hvorfor skulle jeg altså ikke være tilfreds? Denne gode opsynsmand med sin venlige latter, sine søde ord, sit indsmigrende og dertil stadigt lurende blik, sine store brede hænder, denne mand er en sand fængselsinkarnation, et Bicêtre i menneskelig skikkelse. Alt rundt omkring mig er fængsel, i alle skikkelser træder mig fængslet i møde, og det lige så godt i menneskenes ansigter som i gitrene og slåerne. Denne mur er et fængsel af sten, disse døre et fængsel af træ, disse sluttere et fængsel af kød og blod. Fængslet er et gyseligt væsen, enestående og umiddelbart, halvt hus og halvt menneske. Jeg er dets bytte, stift har det rettet sine dødbringende øjne på mig; det omslynger mig med sine frygtelige snoninger, det omslutter mig med sine granitmure, sine jernslåer, det bevogter mig med sine bestandig åbne Argusøjne.

Ak, jeg elendige! Hvad skal der blive af mig?

21

Nu er jeg rolig; alt er forbi, ganske forbi! Jeg er nu befriet for den angst, som direktørens besøg satte mig i. Jeg tilstår åbent, jeg havde endnu noget håb. – Men nu behøver jeg, Gud være lovet, intet håb mere. I det øjeblik klokken slog halv syv åbnedes atter min fængselsdør. En hvidhåret olding i lang, brun overfrakke trådte ind. Han åbnede overfrakken, og jeg så stola og kåbe. Det var en præst.

Denne præst var ikke fængsels-skriftefaderen – en omstændighed, der ikke lod ane noget godt. Med et velvilligt smil satte han sig overfor mig, kastede sine øjne mod Himlen, det vil sige min fængselshvælving og spurgte: "Min søn, er De forberedt?" – "Ikke forberedt," svarede jeg med svag stemme, "men beredt."

En iskold gysen fo'r igennem mig, mit ansigts muskler fortrak sig, mine tindinger svulmede op, og en høj brusen lød for mine øren.

Mens jeg sad bevidstløs på mit leje, talte den gode gamle i én køre; i det mindste forekom det mig således, og hvis jeg husker ret, så har jeg virkelig set, hvorledes hans læber og hænder bevægede sig og hans øjne lyste af begejstring.

Imidlertid havde døren atter åbnet sig. Låsenes raslen forstyrrede mig i min døs, præsten i hans fromme tiltale. Ledsaget af fængselsdirektøren viste sig en sortklædt mand, der hilste på mig med et dybt buk. I mandens ansigt lå noget af en bedemands officielle højtidelighed. I hånden holdt han en rulle papirer.

"Min herre," begyndte han med et høfligt smil, "jeg er udsendt af den kongelige overret i Paris. Jeg har den ære at overbringe et budskab fra generalprokurøren."

Det første anfald var forbi. Jeg vandt atter min fatning. "Det er altså hr. generalprokurøren," svarede jeg retsbetjenten, "der så påtrængende forlanger mit hoved? Det er mig en stor ære, at han skriver mig til. Jeg håber, at min død vil gøre ham megen glæde; det ville være mig smerteligt at tænke, at han skulle være ligegyldig ved min død, som han påskynder med så stor ilsomhed. Vær så god at læse." – Han forelæste nu sine lange tirader, således at han endte hver sætning i en syngende tone og blev hængende midt i hvert ord. Det var afvisningen af mit kassationssøgsmål.

"Dommen vil i dag blive fuldbyrdet på Grèvepladsen," tilføjede han uden at standse i sin remse eller løfte øjnene fra dokumenterne. "Kl. halv otte præcis går vi til Conciergeriet. Min kære herre, er De så god at følge mig?"

Det sidste hørte jeg ikke så nøje efter. Direktøren talte med præsten, manden havde hæftet sit blik på papiret, jeg så til døren, den stod på klem. – Ak! jeg elendige! fire bevæbnede soldater stod i gangen.

Retsbuddet gentog sit spørgsmål og så denne gang på mig. "Jeg står ganske til Deres tjeneste" svarede jeg ham. Derpå anbefalede han sig med de ord: "Om en halv time vil jeg have den ære at afhente Dem." Derpå lod de mig være alene.

Giv mig nu et middel til flugt, min Gud! Blot et eneste middel! Jeg må se at undvige! På stedet! Gennem døren, gennem vinduet, gennem taget … skulle end mit kød blive hængende ved bjælkerne!

Ha, fordømt! Måneder ville der behøves til med godt værktøj at gennembryde disse mure, og jeg har ikke engang et søm, ikke engang en times tid!

22

Conciergeriet.

Nu er jeg *forflyttet*, som der står i protokollen. Men rejsen herhen fortjener at blive fortalt.

Klokken slog netop halv otte, da retsbuddet igen viste sig ved min fængselsdør. "Min herre," sagde han, "jeg venter Dem."

"Ak ja! Det er der flere, der gør!"

Jeg rejste mig og gjorde et skridt; da var det mig, som kunne jeg ikke komme videre, så tungt var mit hoved, så svage mine ben. Imidlertid samlede jeg mig dog og gik min gang med temmelig faste skridt. Før jeg forlod min celle, kastede jeg endnu et sidste blik tilbage – jeg havde fået den kær, denne celle. – Nu måtte jeg lade den tom tilbage; tomhed forlener et fængsel med et ganske særegent udseende.

Forresten vil det ikke længe forblive således. Endnu i aften, sagde slutterne, vil der komme en ny gæst, som acciseretten er i begreb med at dømme.

Ved en krumning af gangen trådte skriftefaderen hen til os; han kom lige fra sin frokost.

Da vi forlod fængslet, trykkede direktøren venligt min hånd og forstærkede min eskorte med fire veteraner.

Fra sygesalen råbte en døende olding efter mig: "Farvel, vi ses igen!"

Endelig nåede vi gården. Der åndede jeg igen frit, luften gjorde mig godt. Dog ikke længe turde jeg blive i Guds frie luft. En vogn, forspændt med postheste, holdt i den første gård; det var den samme, der havde bragt mig herhen, en slags langagtig cabriolet, som ved et tværgitter af stærk jerntråd var delt i to afdelinger. Hver afdeling havde en dør, en foran og en bagtil på vognen. Det hele var så snavset, så sort, så støvet, at i sammenligning med den var de fattiges ligvogn en sand stadskaret.

Førend jeg begav mig ind i denne tohjulede grav, kastede jeg endnu et blik på gården, et fortvivlelsens blik, for hvis kraft mure måtte styrte ind. Gården, en lille med træer beplantet plads, var endnu tættere opfyldt med tilskuere end ved skuespillet med galejslaverne.

Ligesom dengang, da galejlænken rejste, faldt også i dag en fin, iskold regn, der vedbliver at falde endnu i dette øjeblik, og som uden tvivl vil vedvare den hele dag og overleve mig. Vejene var oversvømmet, gården fuld af vand og morads. Det var mig en fornøjelse at se pøblen i dette snavs.

Vi steg ind, retsbuddet med en gendarm i den forreste, præsten, jeg og endnu en gendarm i den bageste afdeling. Fire beredne gendarmer omgav vognen. Således var der nu, foruden postillonen, otte mennesker for en enkelts skyld.

Idet jeg steg ind, sagde en gammel, gråhåret kone, der stod i nærheden: "Se det kan jeg dog bedre lide end galejerne!"

Jeg forstod den gamle. Dette er sandelig et skuespil, som man snarere og lettere kan overskue. Det er lige så kønt, som det er nemt. Der gives intet, der trækker opmærksomheden bort fra det vigtigste. Der er kun et eneste menneske og på

denne ene hviler lige lå megen elendighed som på alle galejslaverne tilsammen. Her er alt mere koncentreret, det er en mere styrkende og mere smagfuld snaps!

Endelig satte vognen sig i bevægelse. Den rullede med hul rumlen gennem indgangsportens store hvælving og tabte sig i den allé, der ligger foran porten. Bag ved mig lukkedes Bicêtres tunge portfløje. I sløv ligegyldighed lod jeg mig føre bort, lig et menneske, der ligger i stivkrampe, som ikke kan bevæge sig, ikke råbe, og dog føler, at man vil begrave ham. Alt imellem hørte jeg klangen af bjælderne på halsen af posthestene, de jernbeslåede hjuls knagen, gendarmernes taktmæssige hovslag og postillonens piskeknald. Det hele gik som en hvirvelvind, der voldsomt og uimodståeligt rev mig med sig.

Gennem et vindue, der var anbragt lige foran mig, kastede jeg uvilkårligt mine øjne på den indskrift, der stod over Bicêtres store port. Der stod skrevet: *Hospital for gamle folk* – "Det synes," sagde jeg til mig selv, "at der også gives folk, der bliver gamle her." Og nu vendte og drejede jeg denne tanke til alle sider frem og tilbage, som man plejer når man er imellem vågen tilstand og søvn. Smerten havde næsten gjort mig stiv og uimodtagelig for alt. Pludselig forandrede udsigten sig gennem mit kikhul, da vognen drejede fra alleen ind på den store landevej. Jeg så, hvorledes Notre-Dames tårne i ubestemte, blålige omrids ragede frem af Paris' tykke tåge. Pludselig forandredes også mine tanker og fornemmelser. Jeg var blevet en maskine ligesom vognen. På ideen om Bicêtre fulgte nu ideen om Notre-Dame. Med en stupid latter sagde jeg til mig selv: "Fra det tårn, hvor fanen vajer, må man have en smuk udsigt."

I dette øjeblik, tror jeg, begyndte præsten at tale til mig. Jeg lod ham tale. Jeg havde jo i forvejen lyden af hjulenes knagen, hestenes hovslag, piskeknaldene i ørene; nu kom der en lyd til. Stiltiende hørte jeg denne strøm af monotone ord; de lullede mig i dvale ligesom en bæks brusen; de gik forbi mig ligesom elletræerne på begge sider af landevejen, bestandig i forskellige skikkelser og dog bestandig de samme. Pludselig vækkedes jeg af mine drømmerier ved retsbuddets barske, skrattende stemme. "Nå, hr. pastor," sagde han, "hvad nyt?"

Skriftefaderen, der blev ved at tale i ét åndedrag og som vognens rumlen overdøvede, gav intet svar.

"Halløj, der!" vedblev retsbuddet og hævede stemmen for at overdøve hjulenes raslen: "Et Satans køretøj!"

"Ja vist, Satans!" mumlede jeg for mig selv.

Han vedblev:

"Den fordømte støden gør, at man ikke kan høre sine egne ord. Hvad var det jeg ville sige? Å, vær så god, hr. pastor og hjælp mig på det; hvad ville jeg sige? Å, nu falder det mig ind: kender De den store nyhed, der i dag er foregået i Paris?"

Jeg rystede, som var talen om mig.

"Nej," svarede præsten, der endelig havde forstået ham, "jeg har ikke haft tid til at læse aviserne i morges, men i aften vil jeg gøre det. Når jeg har forretninger hele dagen igennem, så lader jeg min portner modtage aviserne, for at jeg kan læse dem, når jeg kommer hjem".

"Bah," vedblev retsbuddet, "det er umuligt, at De ikke skulle vide det. Denne morgens nyhed!"

Jeg tog ordet og sagde: "Jeg tror, at jeg ved det."

Retsbuddet så på mig: "De? Nej virkelig? Og hvad siger De så til det?"

"De er meget nysgerrig," svarede jeg ham.

"Og hvorfor skulle jeg ikke være det?" svarede retsbuddet. "Enhver har sin egen politiske mening. Jeg agter Dem for meget til at tro, at De ikke også skulle have Deres. Hvad mig anbelanger, så er jeg ganske for Nationalgardens genindførelse. Jeg var sergent i mit kompagni, og min tro! det var ganske kønt ..."

"Jeg troede ikke, det handlede om det," afbrød jeg ham.

"Og om hvad da? De sagde, De vidste nyheden ..."

"Jeg mente en anden, som den gode stad Paris ligeledes i dag beskæftiger sig med."

Dummerhovedet forstod mig ikke; men hans nysgerrighed var vakt. – "En anden nyhed? Hvor Fanden har De da fået Deres nyheder fra? Og med tilladelse, hvad er det for en nyhed, min herre? Kender De den måske, hr. pastor? Kender De det løbende nyt bedre end jeg? Sæt mig i kundskab om det, jeg beder Dem. Hvad handler det om? Ser De, jeg er en stor ven af nyheder; jeg har altid noget at fortælle hr. præsidenten, og det morer den nådige herre!"

Han blev ved i et væk med sin dumme sladder og henvendte sig snart til præsten, snart til mig; jeg svarede ham kun med et skuldertræk.

"Nå?" vedblev han, "hvad tænker De så på?"

"Jeg tænker," svarede jeg ham, "at jeg i aften ikke mere vil tænke."

"Å således? er det det, der besværer Dem?" svarede han; "De er nedslået. Op med humøret, hr. Castaing talte og underholdt sig

på det bedste hele vejen."

Derpå vedblev han efter en kort tavshed: "Jeg har også ledsaget hr. Papavoine; han havde sin hue på af odderskind og røg en cigar. Og de unge mennesker fra La Rochelle angår, så talte de sammen hele tiden!"

Atter en pause, og atter vedblev han:

"Det var nogle overspændte narre; de satte ansigter op, som var de bedre end hele verden. Hvad Dem angår, unge mand, så finder jeg Dem alt for trist og eftertænksom."

"Unge mand?" svarede jeg, "jeg er langt ældre end De, og hvert kvarter, der går, gør mig et helt år ældre."

Nu vendte manden sig om, så på mig med et dumt, forundret ansigt; derpå slog han en plump latter op.

"Å! De vil gøre nar! De ældre end jeg! Jeg kunne jo være Deres bedstefader!"

"Jeg gør ikke nar," svarede jeg ham i en alvorlig tone.

Han åbnede sin tobaksdåse.

"De skal ikke være vred på mig! Tag De en pris og vær ikke vred!"

"Vær De blot uden bekymring! Jeg kan overhovedet slet ikke være vred længere."

I dette øjeblik kom han med sin dåse og rakte den hen til gitteret, der adskilte os fra hinanden. Et stød af vognen stødte temmelig stærkt til den, og dåsen tillige med tobakken faldt ned på fødderne af gendarmen.

"Forbandede gitter!" skreg retsbuddet, idet han vendte sig imod mig, "er jeg ikke ulykkelig; al min tobak har jeg mistet."

"Jeg mister dog endnu mere end De," svarede jeg smilende.

"Mere end jeg?" mumlede han mellem tænderne og søgte at samle sin tobak op fra gulvet. "Det er godt nok at sige! Hele vejen til Paris og ingen tobak! Er det ikke skrækkeligt!"

Så henvendte skriftefaderen nogle trøstens ord til manden og jeg ved ikke, om det var en fordom af mig, men det forekom mig, som om dette var en fortsættelse af hans trøstetale til mig. Lidt efter lidt udspandt sig en samtale mellem præsten og retsbuddet; jeg lod dem snakke og tænkte på mine egne anliggender.

Da vi kom til barrieren, syntes Paris mig langt mere larmende end sædvanlig.

Vognen holdt et øjeblik ved toldstedet. Toldbetjentene anstillede undersøgelse. Hvis det havde været en bede eller en okse, som man førte til slagterstedet, så ville der være blevet forlangt en anselig told af den, men menneskehoveder er toldfri. De lod os passere.

Da vi havde boulevarden bag os, kom vognen i skarpt trav ind i Faubourg St. Marceaus og Cités store, krumme gader, der krydsede og slyngede sig imellem hinanden ligesom de utallige veje i en myretue. På disse smalle gaders stenbro blev larmen, som vognen forårsagede, så stærk, at den overdøvede al anden larm. Når jeg så ud gennem mit lille kikhul, så så jeg, hvorledes de forbigående blev stående for at se efter vognen, og hvorledes gadedrengene i lange skarer løb bagefter den. Også troede jeg fra tid til anden at kunne se pjaltede mænd og kvinder stå på hjørnerne med trykte blade, som de forbigående sloges om, og som lod dem tabe næse og mund af forundring.

Slotsuret slog netop halv ni, da vi nåede til Conciergeriets gård. Synet af den store trappe, det sorte kapel og de skumle

vinduer bragte mit blod til at stivne. Da vognen standsede, troede jeg, at også mit hjertes slag skulle standse.

Jeg samlede mine kræfter; lynsnart åbnedes døren, jeg sprang ud af mit rullende fængsel og ilede med raske skridt mellem to rækker soldater ind i en hvælvet forhal. På den vej, som jeg skulle passere, havde der allerede samlet sig en stor masse mennesker.

23

Så længe jeg gik omkring i Justitspaladsets offentlige gallerier, følte jeg mig fri og ganske behageligt stemt, men min hele fatning var borte, da man åbnede de lave døre for mig og der kun viste sig hemmelige trapper, lange mellemgange, og skumle, snavsede korridorer for mit blik. Kun de dømte og deres dommere betræder disse sørgelige steder.

Retsbuddet veg ikke fra min side; men præsten havde forladt mig og ville komme igen om to timer. Han havde forretninger.

Man førte mig ind i direktørens kabinet; retsbuddet overleverede mig i hans hænder. Der fandt nu en slags tuskhandel sted. Direktøren bad retsbuddet om at vente et øjeblik, han havde nemlig et andet "stykke vildt" til ham, som han pr. retur i sin vogn havde at aflevere i Bicêtre. Uden tvivl var det ham, der var dømt til døden i dag, og som i aften skulle indtage det stråleje, der nylig havde tjent mig som seng. "Vel," sagde retsbuddet til direktøren, "jeg kan vel nok vente et øjeblik, så kan vi slå de to protokoller sammen til én; det kan jo godt gå."

Imidlertid havde man bragt mig ind i et lille kabinet, der stødte til direktørens værelse. Her lukkede man mig omhyggeligt inde og lod mig være alene.

Hvad jeg tænkte på og hvor længe jeg var her, kan jeg ikke sige. Pludselig ramtes mine øren af en vældig latter; den vækkede mig af mine drømmerier.

Skælvende løftede jeg mit øje. Jeg var ikke mere alene i cellen; et menneske befandt sig hos mig; det var en mand på omtrent 55 år, af middelhøjde, med et furet ansigt, krum holdning og gråt hår, han havde stærke lemmer og han skelede med sine grå øjne; et bittert smil svævede ham på læberne; hans snavsede, pjaltede og halvnøgne påklædning havde noget frastødende ved sig.

Døren må være åbnet og have lukket sig igen, efter at dette menneske var stødt ind til mig, uden at jeg har opdaget det. Gid dog døden på denne måde ville komme over mig!

Nogle sekunder så vi stift på hinanden; han, idet han fortsatte sin latter, der lignede en døendes rallen; jeg halvt forundret, halvt forskrækket.

"Hvem er De?" spurgte jeg endelig. – "Hvor han kan spørge!" svarede mennesket, "jeg skal naturligvis tale med 'Trøsteren for slid og slæb'." Note 3)

"'Trøsteren for slid og slæb?' Hvad vil det sige?" Dette spørgsmål fordoblede hans lystighed.

"Det betyder," råbte han med skraldende latter, "at guillotinen om 6 uger skal få min hals under sin økse, ligesom den om 6 timer skal have din. Ha! Ha! Nu forstår du mig nok, ikke sandt?"

Ved disse ord blegnede jeg, og mit hår rejste sig; det var altså den anden dødsdømte, ham fra i dag, som man ventede i Bicêtre; det var min arving.

Han vedblev: "Skal jeg fortælle dig min historie? Nu skal du bare høre! Ser du, min fader var en skikkelig gavtyv; kun skade, at bøddelen en dag tog og snørede ham halstørklædet for fast. Dengang regerede endnu galgen af Guds nåde. I mit sjette år havde jeg hverken fader eller moder mere; om sommeren vendte jeg mølle i støvet på landevejene, hvorfor man nu og da kastede skillinger til mig fra postvognsvinduerne; om vinteren løb jeg barbenet i snavset og pustede i mine rød-blå hænder, og de nøgne ben kiggede frem af de revne bukser. I mit niende år begyndte jeg at gøre brug af mine hænder og tømte en lomme fra tid til anden; i mit tiende stjal jeg en kappe; kort sagt – jeg var tyv. Så sluttede jeg bekendtskaber og forbindelser; med 17 år var jeg en udlært gavtyv; jeg gjorde indbrud i en butik og lavede falske nøgler. Så nappede man mig, og da jeg havde alderen, sendte man mig på galejerne. Bagnoet er noget fordømt hårdt noget! At sove på et bræt, drikke det klare vand, æde sort brød og gå og slæbe på en kugle, der ikke er til spor af gavn, få prygl og solstik, det er de herligheder, man nyder der. Foruden alt det bliver man klippet så bar som en rottehale, og jeg havde sådan et kønt, kastanjebrunt hår. Men det nyttede alt sammen ikke; jeg måtte gå mine 16 år igennem, se det kan bide, så man kan mærke det! Nu er jeg 32 år gammel. En skøn morgen gav man mig løbepas og 66 francs, som jeg havde opsparet i de 15 år på galejerne ved at arbejde i 16 timer hver dag, i 30 dage hver måned og 12 måneder hvert år. Men det er det samme, med mine 66 francs ville jeg nu se at blive en ærlig mand, og jeg havde under min pjaltede kittel langt smukkere og bedre grundsætninger end mangen pastor under sin præstekjole. Men Fanden skulle fare i mit pas! det var ganske gult, og under

mit signalement var der skrevet "løsladt galejslave"; den pjalt papir måtte jeg vise frem, hvor jeg kom, og hver ottende dag måtte jeg vise den til amtmanden på det sted, jeg blev sendt til. En galejslave – min salighed en køn anbefaling! Man var bange for mig. Børn løb af vejen for mig, og over alt, hvor jeg kom, slog man døren i for næsen af mig. Ikke et menneske ville give mig arbejde. Mine 66 francs var snart fortæret, og jeg måtte dog leve. Jeg viste folk mine stærke, kraftige arme; man lukkede døren for mig alligevel.

Jeg ville arbejde for 30 sous i dagløn, for 20 sous, for ti sous; det hjalp alt sammen ikke. Hvad skulle jeg nu begynde på? En dag var jeg vældig sulten; jeg stødte med albuerne til en bagerbutik, snappede et brød, og bageren snappede mig. Jeg fik ikke engang brødet at spise; men i stedet for livsvarig galejstraf og 3 bogstaver indbrændt på ryggen, som jeg vil vise dig, hvis du gerne vil have det. Man kalder denne retfærdighedshandling: *Straf formedelst tilbagefald*. Så kom jeg igen til Toulon, og denne gang med den grønne hue, altså på livstid. Jeg besluttede at undvige, det måtte koste, hvad det ville. For at iværksætte denne plan, måtte jeg bryde igennem ikke mindre end tre mure og skære to lænker igennem, og til det havde jeg ikke andet end et søm; dog lykkedes det. Man affyrede alarmkanonen; for når vi herrer fra galejerne anbefaler os, så beviser man os samme ære som de rødkjolede kardinaler i Rom, man affyrer kanonerne. De skød deres krudt bort til ingen nytte. Denne gang havde jeg ikke fået noget gult pas, men heller ingen penge med på rejsen. Undervejs mødte jeg nogle kammerater, som ligeledes havde været på galejerne, men som var gået Fanden i vold. Deres høvedsmand foreslog mig at

træde ind i deres bande; jeg tog imod tilbuddet. Vi røvede og myrdede på landevejene. For at friste livet, lagde jeg mig nu efter at slå ihjel. Snart var det en diligence, snart en postchaise, snart en ridende studepranger, som vi kaprede. Vi tog pengene og lod kvæget eller vognen gå; folkene gravede vi ned under et træ, idet vi sørgede for, at benene ikke stak frem, og så dansede vi rundt på graven, for at man ikke skulle se den nyoprodede jord. Med dette liv blev jeg gammel; mit natteleje var i krattet, under Guds frie himmel; jeg blev forfulgt fra skov til skov; men jeg var fri og uafhængig. Men alt, det ene med det andet, tager en ende. En skønne nat tog gendarmerne os fat i kraven. Mine kammerater reddede sig ved flugten, men jeg, der var den ældste, blev i disse galonerede kattes kløer. Man har bragt mig herhen. Jeg har nu besteget alle trinnene på stigen; kun et er tilbage. At stjæle et stykke sækkelærred og at slå en mand ihjel, det er mig fuldstændig det samme. – Min proces varede længe. – Jeg begynder min tro at blive gammel og duer ikke til noget mere. Min fader blev gift med 'Rebslagerens datter', og jeg kommer til at tilbringe resten af mine dage i abbediet Mont'-à-Regret. [Note 4)] Der har du hele min levnedsbeskrivelse, kammerat."

Ganske forbløffet havde jeg hørt efter. Han slog nu en langt mere skraldende latter op end i begyndelsen og ville endog gribe min hånd. Jeg stødte den med afsky tilbage.

"Hør engang, kammerat," sagde han til mig, "du sætter sådan et fælt ansigt op. Ja, ser du, det er jo rigtignok et slemt øjeblik på Grèvepladsen, men det er snart forbi. Jeg gad være med for at gøre alting i stand til dig. Død og Helvede! Jeg kunne have lyst til slet ikke at indgive min kassationsansøgning, hvis man i

dag også ville gøre det af med mig. Den samme præst kunne så betjene os begge to. Du ser, jeg er et skikkeligt skind. Hm! Hvad siger du til det? Skal vi slutte broderskab?"

Han gik hen til mig.

"Min herre," svarede jeg og stødte ham tilbage, "jeg takker Dem."

En ny skraldende latter fulgte på mit svar.

"Ha! ha! De gi'er greven ... 'Min herre!' ... Greven gi'er De!"

Jeg afbrød ham: "Min ven, jeg behøver at samle mig, lad mig være i fred."

Den alvor, jeg sagde disse ord med, gjorde ham pludselig eftertænksom. Han lod sit grå, næsten skaldede hoved synke; derpå satte han sine kloagtige negle i sit bare, hårrige bryst og mumlede mellem tænderne: "Det er præsten skyld i!" – Derpå vedblev han efter en kort pause: "De gi'er greven, det kan jo være ret kønt; men der har De jo en smuk overfrakke, der nok ikke kan nytte Dem meget. Den vil tilfalde bødlen. Giv De mig den, så vil jeg sælge den og anskaffe mig tobak for den."

Jeg trak min overfrakke af og gav den gamle røver den. Med barnagtig glæde gned han sine hænder, og da han så, at jeg sad i bare skjorteærmer og frøs, så sagde han: "De fryser, min herre! tag De denne på; det regner, og De kan let blive våd; desuden må man vise sig anstændig på karren."

Med disse ord trak han sin grove stortrøje af gråt uldtøj af og lagde den i mine hænder; jeg lod ham gøre det.

Jeg lænede mig tilbage til muren. Det er mig umuligt at beskrive det indtryk, som dette menneske gjorde på mig. Uafbrudt betragtede og undersøgte han frakken, som jeg havde givet ham, og den ene gang efter den anden udbrød han med

høje glædesskrig: "Lommerne er ganske nye brugt! Jeg kan mindst få 15 francs for den. Sikken lykke! Tobak i mine sidste 6 uger!"

Døren åbnedes atter. Man afhentede os, mig til det værelse, hvor de dødsdømte afventer dødstimen, ham for at føre ham til Bicêtre. Leende trådte han ind mellem soldaterne, der skulle ledsage ham og sagde til gendarmerne: "Lad Dem nu ikke narre, mine herrer! vi to, herren dér og jeg har skiftet hud. Antag mig nu ikke for ham; det ville komme så fordømt uheldigt, nu da jeg kan anskaffe mig tobak!"

24

Den gamle røver! Han har stjålet mig min overfrakke, for frivilligt gav jeg ham den ikke, og til gengæld har han givet mig disse pjalter, denne hæslige, elendige trøje. Hvor jeg må se ud med disse pjalter på!

Hverken af ligegyldighed eller af barmhjertighed har jeg overladt ham dette klædningsstykke; nej, fordi han var langt stærkere end jeg. Hvis jeg havde afslået ham det, ville han have gennempryglet mig grundigt med sine rå næver.

Mit hjerte var fuldt af onde tanker; hvorledes havde barmhjertighedsfølelsen kunnet opstå i mig? Jeg havde haft hjerte til at slå ham til jorden med mine egne hænder – den gamle røver! – og træde ham som en orm under mine fødder.

Mit hjerte kogte af raseri og forbitrelse. Jeg tror, galdeblæren er sprunget i mig. Døden giver et ondt sind.

25

De har atter bragt mig ind i en lille celle, hvor der ikke er andet end fire nøgne vægge, mange jernstænger for vinduerne og mange slåer for dørene; men det er jo så forståeligt!

Jeg forlangte bord, stol og skrivemateriale. Man bragte mig det.

Nu forlangte jeg også en seng. Slutteren målte mig med et overraskelsens og forbavselsens blik, som ville han spørge, hvad skal den være til?

Imidlertid satte man dog en feltseng ind i en krog i cellen, men på samme tid kom også en gendarm for at holde vagt i mit såkaldte værelse. Frygtede de herrer måske for, at jeg skulle kvæle mig med madrassen?

26

Klokken er 10!

O min stakkels, lille datter! Endnu kun seks timer, og jeg vil være død, et urent lig, som man lægger på et anatomikammers kolde bord; mit hoved vil man skære i stykker; hvad der bliver til overs vil man lægge på en båre og bringe til kirkegården.

Således vil de handle med din fader, disse mennesker, af hvilke ikke en eneste hader mig. Forstår du det, Marie? De vil dræbe mig med koldt blod. De vil til det almene bedste gøre en ceremoni ud af det! Ak, store Gud!

Stakkels lille, din fader, som så hjerteligt elskede dig, som så ofte kyssede din hvide hals, som uden ophør legede med dine silkelokker, som så ofte holdt dit søde lille ansigt i sine hænder,

som lod dig danse på sine knæ, og som hver aften foldede dine små hænder, for at du skulle bede til Gud!

Hvem vil for fremtiden gøre det for dig? Hvem vil erstatte dig min kærlighed? Alle børn i din alder vil have en fader, kun ikke du. Hvorledes vil du, mit stakkels barn, kunne vænne dig af med at få julegaver; smukt legetøj, bonbons og kys? Hvorledes vil du kunne vænne dig af med at spise og drikke, du ynkværdige, forældreløse barn?

Oh! hvis de edsvorne blot havde set min hulde, lille Marie, visselig ville de da have indset, at de ikke burde dræbe faderen til et tre års barn!

Og når hun vokser til, hvis hun bringer det så vidt, hvad vil da blive hendes lod? Hendes fader vil vedblive at leve i pariserfolkets erindring; hun vil rødme over mig og mit navn; hun vil blive foragtet, forskudt og forstødt og det for min skyld, som har elsket hende så inderligt, med mit hjertes hele ømhed. O min lille, elskede Marie! er det sandt, at du vil skamme dig for din fader, at du med afsky vil tænke på ham?

Jeg elendige! hvilken forbrydelse har jeg begået, og til hvilken forbrydelse giver samfundet nu anledning!

Er det sandt, at jeg må dø, før denne dag er til ende, er det sandt, at det er mig? Dette dumpe skrig, der trænger udefra ind i mine øren, denne lystige folkemasse, der allerede nu iler til torvet, gendarmerne, som holder sig rede i deres kaserner, denne præst i sin sorte dragt, denne anden mand med de blodrøde hænder – gælder det alt sammen mig? Jo, det er mig, der skal dø. Mig, den samme, som sidder her, som lever, bevæger sig, ånder, og som skriver ved dette bord; mig, som

kan røre og føle ved mig selv, hvis klædning falder i de folder, som jeg kan se her!

27

Når jeg blot i det mindste vidste, hvorledes tingen går for sig, og hvorledes man dør deroppe; men det er gyseligt; jeg ved det ikke.

Selve det er allerede noget rædsomt, og jeg kan slet ikke begribe, hvorledes jeg har kunnet nedskrive og udtale det.

Sammenfatningen af disse ti bogstaver [Note 5)], deres udseende og ejendommelighed er ganske skikket til at vække en frygtelig idé, og lægen, der har opfundet denne ulykkesmaskine, har et såre skæbnesvangert navn. Det billede, jeg søger at anskueliggøre mig dette hæslige ord ved, står i vaklende, ubestemte og netop derfor i så meget desto grueligere omrids for min sjæl. Hver stavelse er ligesom et stykke af maskinen. Uden rast og uden ro bygger jeg det gyselige stillads op i tanken og river det atter ned for på ny at bygge det op igen.

Jeg har ikke mod til at erkyndige mig om det, og dog er det mig en styg følelse ikke at vide, hvad det er, og hvorledes man har at forholde sig ved det. Som jeg tror, er der et bræt; det lægger man sig ned på, og … mit hår bliver gråt, før mit hoved falder!

28

En eneste gang har jeg set den, men det var kun på afstand.

Jeg kørte en morgen hen imod kl. 11 over Grèvepladsen. Pludselig holdt vognen stille.

En stor menneskemasse var på pladsen. Jeg så ud af vognvinduet. Hele torvet var dækket med kvinder, mænd og børn. Og over hovedet på folk ragede et slags rødmalet stillads, som tre mænd var i færd med at rejse. En forbryder skulle henrettes den dag; derfor satte man maskinen op.

Jeg vendte hovedet bort, endnu før jeg ret havde set. Tæt ved vognen stod en kone, som sagde til sit barn: "Se engang der; kniven går nok ikke godt, for de smører fugerne med en lysestump."

Det er de sandsynligvis også ved i dette øjeblik. Nu slår klokken 11. Uden tvivl smører de nu fugerne.

Ak! denne kan jeg ikke vende hovedet bort, jeg ulykkelige!

29

O nåde! nåde! Måske vil man dog endnu benåde mig. Kongen kan ikke være vred på mig. Hent mig min advokat! Hurtigt! Jeg vil jo på galejerne! Fem år – tyve år – på livstid, med det røde jern – skænk mig for Himlens skyld livet!

En galejslave er en lykkelig skabning! Han kan endnu gå omkring, både her og der og kan endnu se solens gyldne lys! Ja, send mig på galejerne; men lad mig beholde livet!

30

Præsten er der igen.

Han har hvidt hår, blide ansigtstræk, en smuk agtelse-indgydende holdning. Han er vist en fortræffelig, barmhjertig

mand. I morges så jeg, hvorledes han tømte sin pung i fangernes hænder. Hvad kan det dog komme af, at tonen i hans stemme slet ikke har noget rørende for mig, og slet ikke forekommer mig bevæget, og at han endnu ikke har sagt noget, som har tiltalt min forstand eller mit hjerte?

I morges var jeg i en fuldstændig sindsforvirret tilstand. Jeg hørte næppe, hvad han sagde til mig; hans ord syntes mig unyttige, og jeg blev ligegyldig ved dem.

Og dog gjorde synet af ham mig godt, da han nu trådte ind til mig. "Det er blandt alle mennesker den eneste, der endnu for dig er et menneske," sagde jeg til mig selv, og en brændende tørst efter virkelige trøstens ord greb mit indre.

Vi satte os ned; han på en stol, jeg på sengen. "Min søn ..." Dette ene ord åbnede mit hjerte. – Han vedblev:

"Min søn, tror du på Gud?"

"Ja, min fader," svarede jeg.

"Tror du også på den hellige apostoliske, romersk-katolske kirke?"

"Å ja," svarede jeg.

"Min søn," vedblev han, "det synes, at du er hildet i tvivl." Og nu holdt han en lang, lang tale; han talte mange ord, og da han mente at være færdig, rejste han sig, og så for første gang under hele sin tale på mig, idet han henvendte spørgsmålet til mig:

"Nå?"

Jeg tilstår, at jeg i begyndelsen hørte på ham med sand begærlighed, derpå med opmærksomhed, og endelig med opofrende hengivelse.

Jeg rejste mig nu op fra min seng og sagde: "Min herre, lad mig nu være alene, jeg beder Dem."

Han spurgte mig: "Hvornår skal jeg komme igen?"

"Jeg skal lade Dem det vide."

Så fjernede han sig, uden at svare et ord; men han rystede på hovedet, som ville han sige: "Han hører også til de vantro!"

Nej, så dybt er jeg ikke faldet, vantro er jeg ikke; Gud er selv mit vidne, at jeg tror på ham. Men hvad har denne gamle mand sagt til mig? Intet, som kan tiltale følelsen, intet, som kan røre hjertet, intet, som kan aflokke tårer eller berolige sjælen, intet, som går fra hjertet og når til hjertet. Tværtimod var alt, hvad han sagde, så løst, så ubestemt, så anvendeligt på enhver; han brugte omsvøb, hvor han burde være dyb og var langtrukken, hvor han burde være ligefrem og kortfattet; det hele var et sammensurium af sentimentale prædikantfloskler og teologiske jeremiader. Her og der forekom et latinsk citat af den hellige Augustinus eller Gregorius eller jeg ved ikke hvem. Og så så han ud, som om han blot sagde en lektie frem, som han mindst tyve gange tilforn havde kørt frem med, eller som kom han atter frem med noget, som han allerede for længe siden havde lært udenad. Hans sjælløse øjne var uden udtryk, hans monotone stemme uden betoning og hans hænder uden bevægelse.

Og hvorledes kunne det være anderledes? Denne præst er bestaltet til at være fængselsskriftefader. Det er hans embede at trøste og formane! Det lever han af. Til galejslaver, til arme syndere, strækker sig kun hans veltalenheds virkekreds. Han hører deres skriftemål, ledsager dem til døden, fordi det er hans bestilling. Ved denne forretning er han blevet gammel. I den lange tid har han været vant til, hvad der fylder andre med gysen. Hans hvide hår rejser sig ikke, han har hver dag at

bestille med galejerne og skafottet. Vanen har sløvet ham. Sandsynligvis fører han dagbog, og i denne opfører han på den ene side galejslaverne, på den anden de dødsdømte. Dagen i forvejen underretter man ham om, at han næste morgen til den og den tid har at trøste én. Han spørger om det er en galejslave, eller en dødsdømt. Derpå slår han op i sin dagbog og kommer til den bestemte tid. På denne måde bliver han noget ganske sædvanligt for dem, der skal til Toulon eller til Grèvepladsen og de omvendt for ham.

Oh! Gid man dog blot i stedet for ham havde sendt en ung vikar eller en gammel præst fra det første det bedste kirkesogn, gid man havde kaldet ham til mig, som han just sad ved sin kamin, læste i en bog og troede den hellige grav vel forvaret, og så skulle man sige til ham: "Et menneske skal føres til døden, og De skal trøste ham. De skal være hos ham, når man binder hans hænder og når man klipper hans hår; De skal med ham bestige karren, og med krucifikset skal De skjule bødlen for ham; De skal ledsage ham til retterstedet; De skal køre med ham igennem den frygtelige, blodtørstige folkemasse. De skal ved foden af skafottet tage ham i armene og ikke vige fra ham, før hovedet er skilt fra kroppen."

Derpå skal man føre mig til ham, skælvende og gysende fra top til tå; i hans arme ville jeg styrte mig, for hans fødder ville jeg kaste mig, og for ham ville jeg græde, og vi ville begge græde; han ville være veltalende og jeg ville trøstes, mit hjerte ville smelte sammen med hans, han ville gribe min sjæl og jeg hans Gud!

Men denne gode gamle, hvad er han for mig, og jeg for ham. Et individ af de ulykkeliges klasse, en skygge, som han allerede

har set så mange af, et tal, som han har at føje til sin fortegnelse over henrettede.

Jeg har måske uret i at vise ham bort; han er et godt, og jeg et slet menneske. Ak! det er ikke min skyld! Det er den dødsdømtes ånde, der fordærver og forpester alt, hvad der kommer den nær.

Nu bragte man mig mad; de har troet at jeg måtte føle trang til det. Det er udsøgte retter, en kylling – tænker jeg – og andre sager. Jeg har forsøgt at spise, men den første bid faldt mig ud af munden, så bittert og ildelugtende syntes alting mig.

31

Her var netop en herre med hatten på i stuen; han værdigede mig næppe et blik, men slog en målestok ud og begyndte at udmåle murstenene fra øverst til nederst, idet han med høj stemme sagde: "Det slår til" eller også: "Det slår ikke til."

Jeg spurgte gendarmen, hvem det egentlig var, og fik til svar, at det var en underarkitekt ved fængslerne.

Nu kom også hans nysgerrighed i gang med hensyn til mig. Han vekslede halvhøjt nogle ord med den slutter, der ledsagede ham; derpå så han et øjeblik stift på mig, rystede på hovedet med et udtryk af utilfredshed og vedblev at tale med høj stemme og at udmåle.

Da han var færdig med sin forretning, sagde han til mig: "Min gode ven, om et halvt år vil dette fængsel se langt bedre ud!"

Disse ord ledsagede han med en bevægelse, der syntes at skulle udtrykke, at det var skade, at jeg ikke kunne have nogen gavn af denne forbedring.

Han gav sig til at smile, og jeg troede, at han på sin lette maner ville spøge med mig, ligesom man bryllupsaftenen plejer at narres med en ung kone.

Men nu lagde min gendarm, en gammel udtjent soldat, sig imellem: "Min herre," gav han ham at forstå, "i et dødskammer taler man ikke så højt."

Arkitekten fjernede sig, og jeg blev tilbage, som en af de sten, han havde målt ud.

32

Nu mødte mig også noget latterligt.

Man afløste min gode, gamle gendarm, hvis hånd jeg utaknemmelige egoist ikke engang havde trykket til afsked. I hans sted kom en anden, et menneske med tilbagebøjet pande, koøjne og med et enfoldigt ansigt.

Jeg lagde slet ikke mærke til karlen. Jeg sad ved mit bord og vendte ryggen mod døren. Jeg strøg mig med hånden over panden for at afkøle den; forvirrede tanker fo'r mig gennem hovedet.

Da følte jeg et let slag på min skulder eg vendte mig om. Det var den nye gendarm, som jeg befandt mig alene med.

Han tiltalte mig omtrent på følgende måde:

"Arrestant, har De et godt hjerte?"

"Nej!" svarede jeg.

Den barske tone, jeg gav ham dette svar i, syntes at bringe ham ud af fatning. Han tilføjede hastigt:

"Man er da vel ikke ondskabsfuld af bare fornøjelse."

"Hvorfor ikke?" svarede jeg. "Når De ikke har andet at sige mig, så lad mig være i fred. Hvad vil De mig egentlig?"

"Undskyld, min gode arrestant! Kun to ord har jeg at sige Dem. Hvis De kunne gøre et menneskes lykke, uden at det kostede Dem det allerringeste, ville De da ikke gøre det?"

Jeg trak på skulderen. – "De vælger et besynderligt værktøj til Deres lykke. Hvorledes kan jeg gøre noget menneskes lykke?"

Ved disse ord dæmpede han stemmen og hans ansigt antog et hemmelighedsfuldt udtryk, der slet ikke passede til hans enfoldige udseende.

"Ja, arrestant – ja, min lykke kunne De gøre! Min hele lykke er afhængig af Dem. Ser De, jeg er en fattig gendarm, tjenesten er svær og lønningen er lille; hest må jeg selv hold, og det ruinerer mig. Derfor sætter jeg nu i lotteriet for at give lykken en vej. Man må være foretagsom. Hidtil har der kun manglet mig gode tal, ellers havde jeg nok vundet. Jeg søger mig altid de sikreste tal, men får dog de gale numre ud alligevel. Jeg sætte på nr. 76 og så kommer nr. 77 ud … kun lidt tålmodighed, nu skal jeg straks være færdig. Se, nu er her nemlig en herlig lejlighed for mig. Undskyld mig, hr. arrestant, men det synes mig, at De skal afsted endnu i dag. Nu er det både vist og sikkert, at døde som på den måde kommer af dage, forud ved de numre, der vinder. Lov mig at komme i morgen aften – hvad kan det skade Dem? – og sig mig de tre gode numre … Vil De? … Jeg er ikke bange for spøgelser, det kan De være rolig for! … Her har De min adresse: Kasernen Popincourt, trappe A nr. 26, for enden af gangen … De kan jo nok kende mig igen, ikke sandt? Men De må også gerne komme i aften, hvis det falder Dem mere belejligt."

Jeg ville slet ikke have værdiget dumrianen noget svar, hvis ikke pludselig et tåbeligt håb var opsteget i mit bryst. I en så

fortvivlet stilling som min, tror man ofte, at man med et hår kan gennemskære en lænke.

"Hør, min ven," sagde jeg til ham, og spillede komedie, så godt som det nu er muligt for en dødsdømt, "du skal ved mig blive rigere end en konge, du skal vinde millioner, men kun på én betingelse."

Han gloede på mig med sine fåreøjne.

"Hvad er det for en betingelse? Sig væk! Jeg vil gøre alt, hvad De ønsker, min arrestant!"

"I stedet for tre numre lover jeg dig fire, men du må skifte klæder med mig."

"Ikke andet end det!" råbte han og begyndte at knappe sin uniform op.

Jeg havde rejst mig fra min stol; jeg iagttog alle hans bevægelser; mit hjerte bankede højt; allerede så jeg, hvorledes alle døre åbnede sig for gendarmuniformen, allerede lå pladsen, gaden og Justitspaladset bag ved mig.

Men pludselig vendte gendarmen sig med en rådvild mine hen imod mig – "Men De vil da vel ikke gå med min uniform ud af stuen?"

Nu mærkede jeg, at jeg var fortabt. Imidlertid gjorde jeg dog et sidste forsøg, der var lige så vanvittigt som frugtesløst.

"Jo vist vil jeg forlade værelset her," sagde jeg til ham, "for ellers kan jeg jo ikke gøre din lykke, og …"

Han afbrød mig. "Nej, nej, det går ikke; hvis mine numre skal være gode, må De først være død."

Jeg sank tilbage på stolen, stum og berøvet mit sidste håb.

33

Jeg lukkede øjnene, dækkede dem med hænderne, og forsøgte i den forbigangne tid at glemme den nærværende. Mens jeg drømte således, opstod milde, blide og smilende erindringer om min barndom og min ungdom hos mig; som blomsterrige øer hævede de sig op af de sorte tankers mørke afgrunde, for tunge tanker gennemkrydsede min hjerne.

Jeg drømte mig tilbage som barn, som den glade skoledreng, da jeg legede med mine brødre, løb og støjede under de store kastanjetræer, hvor jeg henlevede mine første år mellem de fromme søstre i det gamle kloster med tårnet, hvis blykuppel behersker Val de Grace.

Derpå så jeg mig fire år senere, vel endnu et barn, men dog drømmende; lidenskaberne var vågnet. En ung pige kom i den ensomme have.

Det var den lille spanierinde med sine store øjne, sit lange hår, med sin brunladne, gulagtige teint, med sine røde kinder og rosenlæber: det var den fjortenårige andalusierinde Pepita.

Vore mødre lod os more os med hinanden; vi spadserede sammen.

Man lod os lege sammen; vi snakkede med hinanden som børn af samme alder, men ikke af samme køn.

Et helt år igennem løb vi og brødes om kap. Jeg stredes med den lille Pepita om et træs smukkeste æble; jeg slog hende for en fugleredes skyld; hun græd; jeg sagde: Det har du godt af! Derpå gik vi begge to hen til vore mødre og beklagede os. Og mødrene gav os uret, mens vi hørte på det, men i stilhed gav de os hver især ret.

Nu støtter hun sig til min arm, jeg er ganske stolt af det, og en forunderlig følelse gennembæver mit indre. Langsomt, sagte hviskende går vi med hinanden. Hun taler til mig om de små fugle, om stjernerne, der ser ned til os, om den gyldne sol, der synker ned bag træerne, om hendes veninder, hendes klæder og bånd. Vi talte om de uskyldigste ting af verden, og dog rødmer vi atter og atter. Af den lille pige er der blevet en jomfru.

Det var en varm yndig sommeraften. Vi havde spadseret under kastanjetræerne, i havens baggrund. Efter en lang tavshed, som nu så ofte indtraf på vore ture, lod hun pludselig min arm falde og sagde til mig: "Lad os løbe om kap!"

Jeg ser hende endnu; hun var klædt ganske sort, hun gik i sorg for sin bedstemoder. En barnlig tanke fo'r hende igennem hovedet. Pepa blev igen Pepita, da hun sagde til mig: "Lad os løbe om kap!"

Og nu løb hun foran mig med sin slanke talje, sine nydelige fødder, som hendes kjole i løbet forrådte. Jeg forfulgte den flygtende. Vinden tog fat i hendes sorte halstørklæde og viste den brune, ungdommelige friske nakke.

Jeg var ude af mig selv. Jeg nåede hende i nærheden af et gammelt, forfaldent træ, greb hende i bæltet og trak hende ned med mig på en bænk. Hun gjorde ingen modstand. Hun var ganske åndeløs og lo, men jeg alvorlig og kikkede dybt ind i hendes sorte øjne.

"Sæt dig ned," sagde hun til mig. "Det er lyst endnu. Lad os læse noget. Har du en bog hos dig?"

Jeg havde andet bind af Spallanzomis rejser hos mig. Jeg slog bogen op, uden at vælge noget bestemt sted; jeg rykkede hende nærmere, hun lænede sin skulder til min, vi læste begge på

samme side, men ganske sagte. Hun måtte bestandig vente på mig, før vi kunne vende bladet. Min tanke gik langsommere end hendes – jeg havde næppe begyndt, før hun allerede spurgte: "Er du færdig?"

Vore hoveder hvilede ved hinanden, vore hår smeltede sammen; den ene inddrak den andens ånde, og pludselig lå vi mund til mund.

Da vi ville læse videre, lyste de evige stjerner ned fra himlen.

"Oh, mama!" sagde hun, da vi var kommet hjem, "hvis du vidste, hvor vi har sprunget omkring!"

Jeg tav stille. "Du siger intet," bemærkede min moder; "du ser så nedslået ud!" – Og dog bar jeg Paradis i hjertet.

Det var en smuk, en herlig aften, og jeg vil erindre den min hele levetid.

Min hele levetid!

34

Nu slog klokken noget, jeg ved ikke, hvad; jeg hører ikke rigtig klokkeslagene mere. For mine øren bruser det som orgeltoner: det er vel mine sidste tanker.

I dette ophøjede øjeblik, hvor mine erindringer søger at tilkæmpe mig fatning, føler jeg med gysen min forbrydelse. Den bitre anger har pint mig. Før min dom led jeg meget af samvittighedsnag; efter min dom har min sjæl ikke haft plads til det; dødstanken har fortrængt den. Oh, jeg ville så gerne, så inderligt gerne fortryde min forbrydelse!

Når jeg nogle minutter har drømt om den forbigangne tids glæder og saligheder, og så igen tænker på bøddeløksens fald, som om en kort tid skal gøre ende på mit liv, så gribes jeg af

rædsel og gysen. Min skønne barndom! min skønne ungdom! o gid jeg kunne leve den om igen! Den er et gyldent klædebon med blodig kant. Imellem dengang og nu flyder en blodstrøm, af mit blod og en andens blod.

Når man engang læser min historie; at der på så mange brødefri og lyksalige år kunne følge dette forbandelsesværdige år, som begynder med en forbrydelse og ender med en henrettelse, så vil man tro, at dette år slet ikke hører med til mit liv.

Og dog var jeg aldrig et slet menneske! Jeg tør forsikre det, til trods for den ynkelige lov, til trods for de ynkelige mennesker!

Oh! at dø om få timer og at måtte tænke, at i dag for et år siden var jeg endnu fri, ren og brødefri, at jeg færdedes i Guds frie natur, vandrede under træerne og med foden stødte til efterårsløvet.

35

I dette øjeblik hersker der et bevæget liv trindt omkring mig, i alle huse, i Justitspaladset og på Grèvepladsen, over alt i Paris; folk kommer og går, snakker og ler, læse aviser og tænker på deres forretninger; købmænd sælger deres varer, unge piger gør deres baldragt i stand til i aften og mødre leger med deres børn!

36

Mens jeg endnu var barn, så jeg en dag klokken i Notre-Dame. Jeg kan endnu ret godt huske, at jeg blev svimmel, da jeg var kommet op af den mørke vindeltrappe og gik hen over det vaklende, skrøbelige galleri, der forbinder tårnene med

hinanden. Dybt under mine fødder lå det store Paris, da jeg trådte ind i det med bjælkeværk gennemkrydsede stenkammer, hvor den store klokke hænger med sin vældige knebel, der vejer 1000 pund.

Bævende skred jeg hen over de slet sammenføjede bjælker og betragtede nær ved denne for børn og for hele pariserfolket så vigtige klokke og så ikke uden gysen, hvorledes klokketårnets skifertag løb i lige linje med mine fødder. Af og til så jeg ned på Notre-Dame pladsen, hvor folk, der gik, tog sig ud som myrer.

Pludselig slog den uhyre klokke; en vældig vibreren rystede luften, tårnet vaklede i sine grundpiller, brædderne sprang op fra bjælkerne; larmen havde nær kastet mig omkuld. Jeg troede, jeg skulle falde om og styrte over skifertaget ned i den gabende afgrund. Forskrækket lagde jeg mig ned på brædderne og holdt dem fast omsluttet med begge arme; lydløs, uden at vove at trække vejret, lå jeg der; klokkens frygtelige ringen lød i mine øren og for mine øjne gabte mig den dybe afgrund i møde tillige med pladsen, hvor så mange mennesker vandrede fredeligt og sikkert omkring.

Og nu forekom det mig, som jeg endnu stadig var i klokketårnet. Så bedøvet er jeg, så sort er det for mine øjne. Det er mig, som gennemrystede klokkens lyd min hjerne, og rundt om mig ser jeg ikke mere det klare rolige liv, som jeg har forladt, og hvori andre mennesker endnu bevæger sig; jeg ser det kun i det fjerne ligesom gennem en dyb afgrunds spalter.

37

Rådhuset er en hæslig bygning.

Med sine stejle, spidse tage, med sin besynderlige kuppel, sin store hvide urskive, med sine små søjler i de forskellige etager, med sine utallige vinduer, sine slidte trapper, sine to hvælvede buer til højre og til venstre står det der, i lige højde med Grèvepladsen, mørk, skummelt gnavet og tæret af tidens tand, og så sort, at intet solskin formår at oplyse det.

På en henrettelsesdag udspyr det gendarmer af alle sine porte og ser alvorligt ned på den dødsdømte med sine tilgitrede vinduer.

Og om aftenen lyser den hvide urskive, der viser dødstimen, hen over dets skumle forside.

38

Klokken er et kvarter over ét.

Jeg føler heftig hovedpine; jeg fryser indvendig; min pande gløder. Så ofte jeg står op eller bøjer mig ned, er det mig hver gang, som om der i min hjerne var noget flydende, der strømmer hen til tindingerne.

Jeg føler en krampagtig skælven i min hele krop, og fra tid til anden falder pennen mig af hånden ligesom ved et galvanisk slag.

Øjnene smerter mig, som om jeg sad i røg.

Albuerne gør mig ondt.

Endnu to timer og femogfyrre minutter, og intet vil gøre ondt mere.

39

De siger, at den ting har slet intet at betyde, man har slet intet at lide ved det, det er en blid død og den er på denne måde gjort mere simpel og ligefrem.

Denne seks ugers dødskamp, denne hele dags dødsrallen – hvad er da det, hvad er angsten på denne sidste dag, der går så langsomt og dog løber så hurtigt? Hvad er denne marterstige, hvis sidste trin er oppe på skafottet? Er det at sammen ingenting?

Ikke sandt, det er ikke at lide?

Er det ikke lige så godt en langsom og sikker død, når den ene tanke slukkes efter den anden, som når blodet dråbevis flyder bort?

Og dog ved de det så sikkert, at man ikke lider! Hvem har sagt dem det? Ved man, at et afhugget hoved har rejst sig op og råbt til folket: Det gør ikke ondt?

Er deres døde kommet igen for at aflægge dem tak og sige: "Der har I opfundet noget herligt. Mekanismen er fortræffelig, lad den kun vare ved!"

På mindre end et minut, på et sekund er den hele historie forbi.

Men har de da aldrig tænkt sig i hans sted, der ligger på blokken, har de tænkt efter, hvorledes han må være til mode, når den tunge kniv falder ned og gennemskærer musklerne, rykker nerverne over og knuser ryghvirvlen … "Men det varer kun et halvt sekund og så er al smerte forbi …" – Gyseligt!

40

Det er besynderligt, at jeg uafladeligt tænker på kongen. Jeg kan begynde på, hvad jeg vil, jeg kan bryde min hjerne nok så stærkt; bestandig hører jeg i mit øre en stemme, som hvisker til mig:

"Der er i denne tid, i denne time og ikke langt herfra i et andet palads, en mand, som også har skildvagter foran alle sine døre, en mand, som også står alene blandt det hele folk således som du, kun med den forskel, at han står lige så højt, som du står lavt. Hans hele liv og hvert minut i det består kun af berømmelse, storhed og herlighed. Alt, hvad der omgiver ham, ånder kærlighed, agtelse og ærbødighed for ham. De højeste stemmer bliver sagte, når de taler med ham, og det stolteste hoved bøjer sig for ham. Han ser intet andet end guld og silke. I denne time holder han måske ministerråd, hvor alle er af hans mening, eller han tænker på jagten i morgen eller på ballet i aften, han har bestemt, hvornår festen skal finde sted, og overlader roligt sine folk forberedelserne til sine fornøjelser. Denne mand er af kød og blod, ligesom du! – Og det ville være tilstrækkeligt, hvis han med denne pen skrev de syv bogstaver i sit navn under et stykke papir, eller hvis hans vogn mødte din karre – og straks ville stilladset styrte sammen, og frihed, liv og lykke, familie, alt ville gives dig tilbage!"

41

Velan! jeg vil se døden modigt i ansigtet. jeg vil med begge hænder gribe og fastholde denne skrækkelige tanke. Den skal aflægge mig regnskab for, hvad den er; jeg vil erfare af den,

hvad den vil mig; jeg vil dreje og vende den til alle sider, jeg vil søge at løse gåden, jeg vil forud kaste et blik ind i graven.

Jeg tænker, når jeg har lukket mine øjne i, da vil jeg se en overvættes klarhed og afgrunde med lys og glans, og i disse vil min ånd svæve om i en uendelighed. Himlen vil omskinne mig i sin sande herlighed, stjernerne vil ses på den som sorte pletter og når de forekommer jordbeboernes øjne som gyldne stænk på sort fløjl, så vil de ligne sorte punkter på strålende, gyldent stof.

Men, jeg ulykkelige! det vil måske også være en dyb, hæslig afgrund, hvis vægge er beklædt med mørke, og hvori jeg uden ophør styrter stadig dybere og dybere, blandt frygtelige skikkelser, som i den gruelige nat bevæger sig frem og tilbage!

Eller måske, når jeg efter dødshugget vågner op igen, vil jeg befinde mig på en øde, fugtig jord, krybe omkring i mørke og ligesom et rullende hoved dreje mig rundt omkring mig selv. Så kommer måske et vældigt vindstød og tager fat i mig, jager rundt omkring med mig og slynger min pandeskal hen til andre pandeskaller. Der er måske sumpe og bække med en lunken, mig ubekendt væske, og rundt omkring mig er der intet uden den ravnsorte nat. Når så under denne vanvittige rullen mine øjne vender opad, så vil de ikke se andet end en skummel himmel, hvis tætte skymasser hænger ned over dem, og i det fjerne, i baggrunden, vil der vise sig vældige røgsøjler, endnu sortere end selve mørket. Også vil jeg i nattens mørke se røde gnister hoppe, der kommer nærmere og viser sig som ildfugle; – således vil det gå i al evighed.

Måske vil også til bestemte tider Grèvepladsens dødninge samle sig i de skumle vinternætter på den plads, som tilhører dem. Det vil være en bleg, blodig spøgelseskolonne, og jeg vil

ikke mangle i den. Ingen måne vil lyse; vi vil hviske ganske sagte. Rådhuset vil rage frem midt imellem dem med sin ormstukne forside, med sine takkede tage, sin hvide urskive, der har været så ubarmhjertig imod alle. På pladsen vil der stå en helvedesguillotine, hvor en djævel henretter en bøddel. Dette vil gå for sig klokken fire om morgenen. Vi andre skal være tilskuere.

Sandsynligvis vil det blive således. Men hvis de døde går igen, hvilken skikkelse vil de vise sig i? Hvad beholder de af deres ufuldstændige legeme? Hvad vil de tage med? Vil hovedet eller kroppen alene vise sig som spøgelse? Ak! og hvad vil Døden tage sig for med vor sjæl? Hvilken egenskab vil sjælen beholde? Hvad vil der gives den? Hvorhen sættes den? Vil den måske få legemlige øjne for at kunne se tilbage på jorden og for at græde?

Ak! en præst! en præst, som kan sige mig det! Jeg vil have en præst og et krucifiks til kys!

Min Gud, igen den samme!

42

Jeg har bedt ham om at lade mig sove, og har lagt mig på sengen.

Som en strøm larmede og bølgede blodet i min hjerne og hidførte endelig søvnen. Da havde jeg følgende drøm; det var min sidste.

Jeg drømte, det var nat. Jeg befandt mig med to eller tre af mine venner i mit kabinet.

Min kone lå i det tilstødende sovekammer og sov ved siden af vort barn.

Vi talte ganske sagte, mine venner og jeg, og hvad vi talte om, forskrækkede os.

Pludselig troede jeg i et andet værelse af min bolig at høre en lyd; det var en svag, ganske besynderlig og uforklarlig lyd.

Mine venner hørte den også. Vi lyttede; det var, som om man sagte lukkede en lås op eller som om slåen lydløst blev savet over.

En besynderlig følelse bemægtigede sig os; en iskold gysen gennemløb os; vi blev bange. Vi tænkte, det kunne være røvere, som i den sene nattetime var trængt ind i min bolig.

Vi besluttede at se efter. – Jeg rejste og greb et lys. Mine venner fulgte mig, den ene efter den anden. Vi gik igennem det tilstødende sovekammer. Mine kone og barnet sov roligt.

Derpå gik vi ind i salen. Der var intet. Portrætterne hang ubevægelige i deres forgyldte rammer på de røde tapeter. Dog forekom det mig, som om døren, der fører fra salen til spisestuen, ikke var i den sædvanlige stand.

Vi trådte ind i spisestuen og gennemsøgte den. Jeg gik hen til døren ud til trappen, den var lukket lige så vel som vinduet. Da jeg kom i nærheden af ovnen, bemærkede jeg, at buffeten stod åben, og at døren til den var trukket helt om til væggen, så man ikke kunne se denne.

Dette overraskede mig. Vi kom på den tanke, at der måtte gemme sig noget bagved den.

Jeg greb i døren for igen at lukke skabet i. Den gjorde modstand. Forundret trak jeg stærkere; pludselig gav den efter og vi opdagede en gammel kælling, som stod oprejst med nedhængende hænder, lukkede øjne, ubevægelig og ligesom fastnaglet til krogen.

Synes af hende havde noget grueligt ved sig, og når jeg tænker på det, rejser hårene sig på mit hoved.

Jeg spurgte den gamle: "Hvad vil De her?"

Intet svar.

Jeg spurgte videre: "Hvem er De?"

Atter intet svar; hun rørte sig ikke; ubevægelig blev hun stående med lukkede øjne.

Mine venner mente, hun uden tvivl var deres medskyldige, som var trængt ind med slette hensigter: "Tyvene er gået deres vej, da de hørte os komme; den gamle kunne ikke så hurtigt følge dem, derfor har hun gemt sig her."

Jeg spurgte hende på ny, men hun blev stående uden en bevægelse, uden at slå øjnene op, og uden at give en lyd fra sig.

En af os gav hende et stød; hun faldt til jorden som et stykke brænde, som en sæk.

Vi stillede hende på ny op på benene og lænede hende atter op mod muren. Hun gav intet livstegn fra sig. Man råbte hende ind øret, hun forblev stum og ligesom døv.

Endelig tabte vi tålmodigheden, og vor skræk forvandlede sig til vrede. En af mine venner sagde til mig: "Hold hende lyset op til ansigtet." Det gjorde jeg, da åbnede hun det ene øje halvt op. Det var et tomt, skummelt, hæsligt øje, uden liv, uden sekraft.

Jeg tog lyset bort og råbte: "Nå! går det endelig? Vil du nu svare, din gamle heks? Hvem er du?"

Øjet lukkede sig igen af sig selv.

"Det er dog for galt!" råbte de andre. "Endnu engang hen med lyset. Man kan vel nok tvinge hende til at tale."

Jeg holdt hende atter lyset op til ansigtet.

Da åbnede hun langsomt begge øjnene, og så på os den ene efter den anden; derpå lukkede hun pludselig øjnene i og blæste med et iskoldt pust lyset ud. I samme øjeblik følte jeg, hvorledes i mørket tre skarpe tænder bed i min hånd.

Gysende, badet i kold sved vågnede jeg.

Den gode skriftefader sad ved min seng og læste en bøn.

"Har jeg sovet længe?" spurgte jeg ham.

"De har sovet en time, min søn!" var hans svar. "Man har bragt Dem Deres barn. Hun venter Dem i værelset her ved siden af. Jeg tillod ikke, at man vækkede Dem."

"Ak! min datter!" råbte jeg, "lad hende blive ført til mig!"

43

Mit barn er frisk og sundt, hun blomstrer som en rose, har store øjne, hun er virkelig smuk!

Man har givet hende en lille dragt, der klæder hende godt.

Jeg har taget hende på mine arme, sat hende på mit skød og kysset hendes hår.

Hvorfor er hun kommet alene, uden sin moder? – Moder er syg, bedstemoder også. Det er godt!

Barnet så forundret på mig. Hun lod mig roligt kærtegne sig og dække med kys; kun af og til kastede hun et uroligt blik på barnepigen, som stod i en krog og græd.

Endelig formåede jeg at tale.

"Marie!" råbte jeg, "min kære lille Marie."

Jeg trykkede hende heftigt til mit bryst, græd og hulkede højt. Hun udstødte et skrig og sagde til mig:

"Oh! hvor det gør mig ondt for Dem, monsieur!"

"Monsieur"! – Ja, det er nu næsten et år siden mit barn så mig sidst. Hun har glemt mig, både mit ansigt, mine kærtegn, min stemme, alt har hun glemt. Men hvem kan vel også kende mig med dette skæg, i disse klæder, med denne bleghed? Altså er jeg allerede glemt af det eneste væsen, i hvis erindring jeg havde ønsket at leve! Jeg er altså ikke mere fader! Jeg er fordømt til ikke mere at høre dette blide, barnlige: *Papa*.

Og dog ville jeg for de 40 år, man tager fra mig, ikke forlange andet end kun en eneste gang at høre dette navn af mit barns mund. "Hør, Marie," sagde jeg og tog hendes hænder i mine, "kender du mig ikke mere?"

Hun så på mig med sine smukke øjne og sagde "Nej!"

"Se engang rigtig nøje på mig," gentog jeg, "ved du virkelig ikke, hvem jeg er?"

"Jo," svarede hun. "En herre."

Ak, hvilken marter, hvilken usigelig kval! I den hele vide verden kun at have et eneste væsen, som man glødende, af sit hele hjerte elsker, at se det hos sig og høre, hvorledes det kan tale og give svar, og dog ikke at blive kendt af denne genstand for sin kærlighed! Ikke anden trøst forlangte jeg af min Marie, og dog var hun den eneste skabning, som ikke vidste, at jeg trængte til det, fordi jeg skulle dø!

"Marie!" vedblev jeg at spørge, "har du en fader?"

"Ja, monsieur," sagde barnet.

"Hvor er han da henne?"

Forundret slog hun sine store øjne op.

"Ah! ved De ikke det? Han er død."

Derpå udstødte hun et skrig. Jeg havde nær tabt hende.

"Død?" sagde jeg. "Marie, ved du, hvad det vil sige at være død?"

"Ja, monsieur," svarede hun. "Papa ligger under jorden og er i Himlen."

Derpå vedblev hun af sig selv:

"Hver morgen og aften tager mama mig på skødet, og så beder jeg til den kære Gud for ham."

Jeg kyssede hende på panden. – "Marie, læs engang din bøn for mig."

"Det kan jeg ikke nu, monsieur. Man beder ikke ved højlys dag. Kom hjem i aften, så skal jeg nok læse den for Dem."

Det var for meget for mig. Jeg afbrød hende.

"Marie, *jeg* er din fader!"

"Ah!" sagde hun til mig.

Jeg tilføjede: "Skal jeg være din fader? Kunne du lide det?"

Barnet vendte sig bort. – "Nej, nej! min papa var langt kønnere."

Jeg dækkede hende med tårer og kys. Hun søgte at komme løs af mine arme, og råbte: "Det gør ondt med Deres skæg!"

Nu tog jeg hende igen på skødet, så hende ufravendt i øjnene og spurgte hende videre:

"Marie, kan du læse?"

"Ja," svarede hun, "jeg kan godt læse, mama lærer mig det."

"Nu vil vi se, hvad du kan. Læs engang." Jeg pegede på et papir, som hun holdt sammenkrøllet i sine små hænder.

Hun rystede på sit nydelige, lille hoved og sagde: "Ak! jeg kan kun læse fabler."

"Forsøg kun engang, læs."

Hun foldede nu papiret ud og stavede: "D, ø, d, s, døds, d, o, m dom, dødsdom ..."

Jeg rev hende papiret ud af hænderne. Det var min dødsdom, som hun stavede sig til. Hendes barnepige havde købt den for en sous. Mig kom den til at koste dyrere.

Jeg kan ikke finde ord til at udtrykke de følelser, som gennemtrængte mig i dette øjeblik. Min heftighed havde forskrækket hende; hun var nær ved at græde. Pludselig sagde hun: "Giv mig dog papiret tilbage, at jeg kan lege med det."

Jeg gav barnet tilbage til barnepigen og bad hende om at tage det med sig.

Derpå sank jeg forladt, mørk, fortvivlet tilbage på min stol. Nu kunne de gerne afhente mig; intet holder mig mere tilbage. Mit hjertes sidste fiber er sønderrevet. Jeg er nu moden til guillotinen.

44

Præsten er et godt menneske, fængselsinspektøren også. Jeg synes, at en tåre stod ham i øjet, da jeg lod mit barn bringe bort.

Nu er det forbi, nu gælder det at være standhaftig, jeg må nu tænke på bødlen, på karren, på gendarmerne, på folkemassen på broen, på torvet, i vinduerne, overhovedet på det, der venter mig på den sørgelige Grèveplads, der gerne kunne være brolagt med alle de hoveder, den har set falde.

Jeg tror, jeg har endnu en time til at vænne mig til alt dette.

45

Hele dette folk vil le, juble og klappe i hænderne, og iblandt disse frie, med slutterne endnu ubekendte mennesker, som nu fulde af glæde trænger sig hen til en henrettelse, i denne masse hoveder, der dækker pladsen, findes der måske mere end ét hoved, som er bestemt til før eller siden at følge efter mig i den røde kurv. Mere end én, som nu kommer for *min* skyld, vil tvinges til at komme herhen for *sin egen* skyld.

For disse ulykkelige væsener gives der på et vist punkt af Grèvepladsen et skæbnesvangert sted, et tiltrækningspunkt, en slynge, som de trænger sig om så længe, indtil de bliver hængende i den.

46

Min lille Marie! – Man fører hende tilbage til hendes lige. Fra sit vognvindue betragter hun menneskemassen og tænker allerede ikke mere på *herren*.

Måske har jeg endnu tid til at nedskrive nogle linjer til hende, for at hun engang kan læse min historie og så udgyde de tårer for mig, som hun er blevet mig skyldig i dag.

Ja, af mig selv skal hun erfare min historie, hun skal vide, hvorfor jeg efterlader hende et blodplettet navn.

47

Min historie.

(*Udgiverens anmærkning:* De blade, som skulle slutte sig til det foregående, har man endnu ikke kunnet opspore. Måske fandt

den dødsdømte ingen tid mere til at nedskrive sin historie, hvilket synes at fremgå af det følgende. Da denne tanke påkom ham, var det allerede for sent at udføre den.)

48

I et værelse i rådhuset.

I rådhuset! … Så er jeg da her. Den afskyelige overfart er forbi. Nede på pladsen under mit vindue hyler det skrækkelige folk, der venter på mig og ler.

Jeg ville tilkæmpe mig fatning, jeg ville stjæle mig selv: forgæves! Modet tabte jeg. Da jeg så hen over mængdens hoveder, imellem de store lygter på torvet, de to røde kæmpearme med den sorte trekant – da tabte jeg modet. Jeg forlangte at opsætte en sidste viljeserklæring. Man bragte mig ind i dette værelse og sendte bud efter en kongelig prokurator. Jeg ventede på ham, og denne frist var mig en gevinst.

Klokken har slået tre, man underrettede mig om, at nu var det tid. Jeg skælvede, som om jeg i seks timer, i seks uger, i seks måneder havde tænkt på noget ganske andet. Det kom mig ganske uventet.

De har ført mig over gange og trapper og stødt mig ind i et snævert, skummelt, hvælvet, af den tågede regndag næppe oplyst værelse i stueetagen. I midten var en stol. Man bød mig sætte mig ned. Jeg gjorde det.

I nærheden af døren og langs væggen stod nogle personer foruden præsten og gendarmerne. Der var tre.

Den første, en fø'r gammel mand med et rødt ansigt, var temmelig høj og bar overkjole og en hæslig trekantet hat. Det

var *ham*.

Det var bødlen, guillotinens kammertjener. De to andre var hans hjælpere.

Næppe havde jeg sat mig ned, før de to knægte lig katte sneg sig hen bag mig. Pludselig følte jeg et koldt jern i mit hår, og lyden af en saks trængte sig ind i mine øren.

Mine hår faldt bunkevis ned på mine skuldre og manden med den trekantede hat strøg dem sagte bort med sin tykke hånd.

Rundt om mig talte man med dæmpet stemme.

Udefra trængte en høj larm ind til mig. Først holdt jeg det for strømmens brusen, men af den skingrende latter, som nu og da skraldede, kunne jeg kende menneskemassens strøm.

Et ungt menneske, som sad ved vinduet og som med en blyant skrev i en notesbog, spurgte en af slutterne, hvad det var, der for øjeblikket gik for sig. – "Det kalder man 'den dødsdømtes toilette'," svarede den adspurgte.

Det må have været en journalist. I morgen skal det hele stå i bladet.

Nu trak en af bøddelknægtene trøjen af mig, den anden greb mine nedhængende hænder, trak dem om på ryggen og nu følte jeg, hvorledes en strikke blev langsomt slået om mine håndled og hænderne snøret sammen. I samme øjeblik tog den første halsbindet af mig. Min battistes skjorte, det eneste der var blevet mig til overs fra tidligere tider, bragte ham til at studse et øjeblik; men derpå skar han rask halskraven af.

Ved denne gyselige forsigtighedsregel og i det øjeblik, da saksen berørte min hals, gennemfo'r en krampagtig trækning

mig, og jeg udstødte et halvkvalt angstskrig. "Tilgiv, min herre," sagde bøddelknægten til mig, "har jeg gjort Dem ondt?"

Hvor dog bøddelknægte er et følsomt folkefærd!

Og endnu højere hylede menneskemassen derudenfor.

Den tykke mand med de røde finner i ansigtet gav mig et med vineddike vædet tørklæde at lugte til.

"Jeg takker Dem," sagde jeg og anstrengte min stemme så meget som det var mig muligt, "det nytter mig intet, jeg befinder mig vel."

Derpå knælede han ned på jorden og bandt med en fin, slap snor mine ben sammen så meget, at jeg kun kunne gøre små skridt. Denne snor var knyttet til den, som snørede mine hænder sammen.

Den tykke mand kastede mig en trøje over ryggen og bandt den med ærmerne fast under min hage.

Hvad de her havde at gøre, var nu færdigt.

Nu nærmede præsten sig med et krucifiks og sagde: "Lad os så gå, min søn!" –

Bøddelknægtene tog mig under armene, jeg rejste mig og gik fremad, mine fødder kunne næppe bære mig. De bøjede sig, som om jeg havde haft to knæ på hvert ben.

I dette øjeblik åbnedes yderdørenes to fløje sig. Et rasende skrig, den kolde luft og det blændende dagslys trængte ind til mig i mit mørke. Fra det skumle fængsels baggrund så jeg på engang gennem regnen folkets tusinder af brølende hoveder, som havde samlet sig omkring paladsets trappegelænder; til højre i lige højde med dørtrinnet så jeg en række gendarmheste, af hvilke jeg på grund af de lave døre kun kunne se forbenene og brystremmene; lige foran mig stod en afdeling soldater i

slagorden, endelig til venstre så jeg bagsiden af en karre, hvortil en smal stige var støttet. Det hele dannede et hæsligt billede, som fængselsdørene afgav en fortræffelig ramme til.

Til dette frygtelige øjeblik havde jeg opbevaret alt mit mod. Jeg trådte tre skridt fremad og kom nu til syne ved indgangen til fængslet.

"Der er han, der er han!" råbte folket. "Der kommer han endelig!" Og de, som var mig nærmest, klappede i hænderne. Om så deres elskede konge havde vist sig for dem, kunne det ikke have været nogen større fest for dem.

Den karre, der optog mig, var en ganske almindelig karre med en svindsottig krikke og med en kusk i en rød- og blåstribet kittel, en sådan som gartnerne i omegnen af Bicêtre plejer at bære.

Den tykke mand med den trekantede hat steg først op. "Goddag, hr. Samson!" råbte pøbelen, der hang på gelænderet. Derpå fulgte en hjælper. – "Bravo, hr. Tirsdag!" lød det på ny. Begge tog plads på det forreste sæde.

Nu kom turen til mig. Jeg steg op med faste skridt. – "Han marcherer godt," sagde en kone, som stod tæt ved rækken af gendarmer. Denne rå lovtale indgav mig mod. Præsten satte sig ved siden af mig. Min plads var på det bageste sæde, og det således, at jeg vendte ryggen til hesten. Jeg gøs over denne sidste opmærksomhed.

De anser det for et bevis på humanitet!

Jeg ville se omkring mig. Men hvad så jeg? Gendarmer foran; gendarmer bagved; pøbel og igen pøbel og atter igen pøbel; et hav af hoveder havde oversvømmet pladsen.

En gendarmeri-piket til hest ventede mig ved paladsets gitterdør.

På befaling af den kommanderende officer satte vognen tillige med sin eskorte sig i bevægelse; folkemassens hyl og brøl syntes at drive den fremad.

Gitterporten åbnede sig. I det øjeblik, hvor karren styrede hen imod Pont-au-Change, hævede sig over hele pladsen et skrig lige fra stenbroen til de højeste tage, og broerne og torvet genlød så højt af det, at jorden rystede.

Her stødte endnu en anden piket til eskorten. "Hatten af, hatten af!" råbte tusind stemmer på engang. Akkurat som for en konge!

Da lo jeg og sagde til præsten: "De hattene, og jeg hovedet!"

Det gik fod for fod.

Toget kom forbi blomstertorvet; ak! hvor herligt det duftede der! Det var netop torvedag. Blomsterpigerne forlod deres buketter for at se på mig.

Lige overfor det firkantede tårn, der danner paladsets ene hjørne, ligger der nogle knejper, hvis stuer var fyldt op med tilskuere, som – navnlig fruentimmerne – fandt deres pladser helt kongelige.

Det må i dag være en god dag for knejpeværterne.

Man lejede borde, stole, stilladser og karrer ud. Alt bugner og krummer sig under vægten af tilskuere.
Menneskeblodssælgerne råbte af fuld hals: "Hvem vil have plads!" Et frygteligt raseri betog mig mod dette pøbelpak. Jeg havde lyst til at råbe til dem: "Hvem vil have min?"

Imidlertid kørte karren stadig videre. Hvor den kom frem, skilte den menneskemassen fra hinanden og jeg så med mine

matte øjne, hvorledes mængden på ny stillede sig op på en anden plads, som jeg måtte komme forbi.

Da jeg kørte over Pont-au-Change, så jeg tilfældigvis om til højre. Mit blik hæftede sig på en anden plads, hvor et sort, enkeltstående, med skulpturarbejde prydet tårn ragede højt op over de omliggende huse. På spidsen af dette tårn bemærkede jeg to i profil udhuggede stenuhyrer. Jeg ved ikke, hvorfor jeg spurgte præsten, hvad det var for et tårn – "Det er Saint-Jacques-la-Boucherie," svarede bødlen, i stedet for præsten.

Jeg ved ikke, hvorledes det gik til, men trods tågen, trods den fine regn, der ligesom et edderkoppespind gennemtrak luften, undgik mig aldeles intet af alt det, som fandt sted rundt omkring mig. Men hver af disse enkeltheder forårsagede mig kun kvaler. Jeg mangler ord for at kunne skildre mine martrede følelser.

Midt på Pont-au-Change, der trods sin bredde var opfyldt med mennesker i den grad, at vi kun med møje kunne komme frem, overfaldt mig en ny gysen. Jeg frygtede for at falde i afmagt. Da kom i dette frygtelige øjeblik min forfængelighed mig til hjælp. Jeg søgte at bedøve mig selv for at være blind og døv for alt, undtagen for præsten, hvis ord jeg formedelst larmen kun med møje kunne forstå.

Jeg greb krucifikset og kyssede det. "O min Gud, forbarm dig over mig!" råbte jeg. Jeg søgte at hensynke i denne tanke.

Imidlertid rystede ethvert stød af den tunge karre mine nerver. Pludselig følte jeg en smertelig kulde. Regnen var trængt igennem mine usle klæder ind til skindet. – "De skælver af kulde, min søn?" spurgte præsten. – "Ja," svarede jeg, "men ikke af kulde alene."

Da vi drejede om ved enden af broen, beklagede fruentimmerne mig, fordi jeg var så ung.

Vi havde endelig nået det skæbnesvangre torv. Jeg så og hørte intet mere. Alle disse stemmer, alle disse hoveder i vinduerne, i dørene, i butikkerne, på lygtepælene, disse blodtørstige, grusomme tilskuere, denne masse mennesker, som alle kendte mig, og af hvilken jeg ingen kendte i denne med menneskeansigter brolagte og opmurede gade … Alt dette trykkede mig under sin vægt. Jeg var som beruset, ganske følelsesløs.

Jeg vaklede frem og tilbage og agtede hverken på præsten mere eller på krucifikset.

I den larm, som omgav mig, kunne jeg ikke mere adskille medlidenhedens stemmer fra glædesskrigene, eller latteren fra klappene, eller talen fra brølene, det susede og brusede i mit hoved, som om det var en kobberkedel, der blev banket på.

Mine øjne læste mekanisk skiltene over butikkerne.

Engang fik en besynderlig nysgerrighed mig til at vende hovedet om for at se, hvor vi kom hen. – Det var min tankes sidste anstrengelse, men legemet ville ikke med; min nakke var som lam, jeg så stadig lige ud.

Til venstre side så jeg intet uden det hinsides Seinen liggende Notre-Dames ene tårn, som set fra denne side skjuler det andet. Det er det, fanen vajer på. Der stod mange folk deroppe, de måtte kunne se alting rigtig godt.

Og vognen kørte stadig videre og videre, og butikkerne gik forbi mig med deres skrevne, malede og forgyldte udhængsskilte, og folkemassen lo og vadede i snavset.

Butiksrækken, som hidtil havde beskæftiget mit øje, hørte pludselig op ved hjørnet af en fri plads, pøblens stemmer blev højere, mere skingrende, mere fornøjede, karren blev pludselig stående, og jeg ville være faldet ned fra mit sæde, havde præsten ikke holdt ved mig og indgydt mig mod. Straks bragte man en stige hen og satte den til karren; præsten rakte mig armen; jeg steg ned; da gjorde jeg et skridt og ville dreje mig om for at gå videre, men formåede det ikke. Imellem kajens to lygter havde jeg set noget uhyggeligt.

Ak! det var ingen drøm! det var den frygteligste virkelighed!

Jeg blev stående, jeg vaklede, som slaget allerede havde truffet mig. – "Jeg har endnu en sidste bestemmelse at affatte!" råbte jeg med svag stemme.

Man bragte mig herhen.

Jeg forlangte, man skulle lade mig nedskrive min sidste vilje. De har løst mine hænder, men strikken ligger her foran mig, beredt til atter at snøre mig, og det andet holder mine fødder bundet.

49

En dommer, en kommissær, en øvrighedsperson, jeg ved ikke rigtig hvem, har netop været hos mig. Jeg har på mine knæ, med foldede hænder, bedt om nåde. Man svarede mig med et fatalt smil: "Er det alt, hvad De har at sige?"

"Nåde, nåde!" gentog jeg, "for Guds skyld, endnu kun fem minutter!"

Hvem ved det? Endnu kan måske min benådning komme. Det er skrækkeligt i min alder at dø en sådan død! Man har jo mange eksempler på, at dødsdømte er blevet benådet i det

sidste øjeblik. Og hvem skulle man benåde, hvis det ikke skulle være mig?

Forbandet være den bøddelknægt! Han har nærmet sig dommeren og bemærket til ham, at henrettelsen måtte gå for sig til bestemt tid, at denne bestemte tid nærmede sig, og at han bar ansvaret; desuden regnede det, og man risikerede, at maskinen rustede.

"Ak! for Guds skyld, vent endnu et minut på benådningen! eller jeg forsvarer mig; jeg lider!"

Bødlen og dommeren er gået ud. Jeg er alene. – Alene, det vil sige, med to gendarmer.

Oh, det afskyelige folk med sit hyæneskrig!

Hvem ved, om man ikke kan undgå det, om jeg ikke bliver benådet? om ikke min benådning … Ak! det er umuligt andet … man *må* benåde mig!

Oh! de elendige! Jeg hører deres skridt på trappen: de kommer …

Klokken er fire!

Claude Gueux

For en syv-otte år siden levede i Paris en fattig arbejder ved navn Claude Gueux [Note 6)]. Han boede sammen med en kvinde, og de havde et barn. Det er både nu og fremdeles hensigten at fremstille sagen således, som den forholder sig efter de oplysninger, der senere fremkom, og så overlade til læserne at drage moralen af kendsgerningerne.

Manden var en dygtig, rask og opvakt arbejder, der havde fået en elendig opdragelse, men han var udmærket udrustet af naturen; ganske vist kunne han ikke læse, men han tænkte så meget desto klarere. En vinter slap arbejdet op. De havde hverken at bide eller brænde på deres usle kvist. Manden, kvinden, barnet, alle led de af sult og kulde. Så stjal han … Jeg ved ikke, hvad han stjal, eller hvor han stjal. Jeg ved kun, at tyveriet skaffede kvinden og barnet mad og varme i tre dage og manden fem års fængsel.

Han skulle tilbringe de fem år i forbedringshuset i Clairvaux. Clairvaux var et gammelt kloster, der var omdannet til fængsel, munkecellerne var omdannet til fangehuller, alteret til en gabestok. Når man råber så højt på vor tids fremskridt, så er her et af dem.

Men videre.

Da Claude Gueux kom dertil, puttede man ham i strengt fængsel om natten og satte ham i et arbejdsværelse om dagen; det er ikke værkstedet, jeg har noget imod. Denne mand, der nylig havde været en ærlig arbejder, men for fremtiden var en tyv, havde et godt, alvorligt ansigtsudtryk.

Han havde en høj pande, i hvilken der allerede havde indgraveret sig dybe furer, skønt han endnu var ung, i hans mørke lokker fandtes enkelte grå hår, han havde milde,

dybtliggende øjne under ædelt buede bryn, vide næsebor, fremskudt hage, og læber, der kunne spille et foragteligt smil om. Det var et prægtigt hoved, og dog behandlede samfundet det således. Han talte sjældent og da uden gestus, men der var udbredt noget vist majestætisk over hans hele skikkelse, der skaffede ham adlydt, og hans tankefulde udtryk var mere alvorligt end lidende; og dog havde han lidt meget.

Ved fængslet, hvor Claude sad, var der en direktør over værkstederne, en slags særegen embedsmand, hvis karakter på en gang minder om fangevogteren og kræmmeren, en mand, der samtidig uddeler en befaling til arbejderne og en trussel til fangen, som lægger dem værktøjet i hånden, og lænken om benet. Denne var en lille tyk tyran, der altid kørte sine underordnede i stramme tøjler. For resten kunne han, når lejlighed gaves, være en god kammerat og en nedladende herre, ja, han kunne endog være godmodig og spøge muntert. Han var mere hård end bestemt, han rådførte sig aldrig med nogen, end ikke med sig selv, han var en god fader og ægtemand, men det er ingen dyd, kun en pligt; han var mistænksom, og kunne være ond. Et af disse mennesker, som intet kan rokke eller bøje, som ingen tanke kan sætte i bevægelse, som aldrig svinger i takt med nogen følelse, som kan brænde uden at blive varm, en rigtig stenmand, der kunne blusse i den ene ende og fryse i den anden. Han var stivsindetheden selv fra ende til anden, og han var stolt af det stivsind og sammenlignede sig selv med Napoleon. Det er et bedrag, men der er mange mennesker, der lader sig narre af det og på afstand antager stivsind for at være det samme som vilje og tager en tællepræs for en stjerne. Når denne mand derfor en gang kom på det rene med det, han

kaldte sin vilje, så gik han på med krum hals gennem tykt og tyndt, til han nåede sit mål, om det end var aldrig så urimeligt. Således var direktøren for værkstederne i Clairvaux, således var det fyrstål, med hvilket samfundet dagligt søgte at slå gnister af fangerne. Den gnist, et sådant stål slår af sådanne flintestene, antænder ofte en stor brand.

Det er tidligere sagt, at Claude Gueux blev nummereret og sat til et arbejde, da han kom til fængslet. Direktøren blev snart opmærksom på ham, fandt, at han var en dygtig arbejder, og behandlede ham derfor ret godt. Ja, en dag han var i godt humør, fik han øje på Claude, der stadig med bekymring tænkte på hende, han kaldte sin kone, og så gik han hen til ham og fortalte ham blandt andet, til tidsfordriv og måske også for at trøste ham, at hun var blevet et offentligt fruentimmer. Claude spurgte ham tilsyneladende roligt, hvad der var blevet af barnet. Det vidste han ikke.

Efterhånden vænnede Claude sig til fængselsluften, og det lod ikke til, at hans tanker arbejdede mere; en vis alvorlig sindsro, der var hans karakter egen, havde bemægtiget sig ham.

Men i løbet af samme tid havde han erhvervet en særlig overlegenhed over sine kammerater, som ved en stiltiende overenskomst og uden at nogen vidste hvorfor, allermindst ham selv, kom de alle til ham for at spørge ham om råd, de lyttede alle til ham, ja efterlignede ham endog. Det var ingen ringe ære at blive adlydt af alle disse uafhængige naturer, og dog var dette herredømme kommet, uden at han tænkte over det.

Dette skrev sig fra udtrykket i hans øjne, for menneskets øje er det vindue, gennem hvilket man kan se de tanker, der passerer gennem hovedet.

På mindre end tre måneder var Claude blevet sjælen, loven og ordenen i værkstedet.

Alt rettede sig efter ham, han kunne have grund til at tvivle på, om han var konge eller tugthusfange. Snarere lignede han en fangen pave med sine kardinaler. Og som det altid går, jo mere afholdt han blev af sine kammerater, desto mere forhadt blev han af sine overordnede.

Slavers indbyrdes venskab fordobler altid herrens had.

Claude havde en glubende appetit. Det var en ejendommelighed hos ham.

Han havde en så vældig mave, at to mands kost i almindelighed ikke var tilstrækkelig til ham. Don Cotadilla havde en lignende appetit, og det morede han sig over; men hvad der er årsag til en grande af spanieren, der ejer fem hundrede tusind får, det er en byrde for en arbejder og en ulykke for en slave.

Mens Claude selv var herre over sit spisekammer, arbejdede han hele tagen og købte så sit firpundsbrød og spiste det.

Nu, som fange, arbejdede han også hele dagen, men fik hver dag kun halvandet pund brød og fire lod kød [Note 7)].

Det var den bestemte ration, der aldrig afveges fra. Derfor sultede Claude bestandig i fængslet.

Han sultede, det var det hele, han talte aldrig om det, det stred mod hans natur.

En dag havde han fortæret sin usle kost og var begyndt at arbejde igen for at forsøge, om det ikke kunne dæmpe sulten. De andre fanger spiste gladeligt. Da kom en bleg, sygelig ung mand hen og stillede sig ved siden af ham. Han holdt sin mad urørt i hånden tillige med en kniv. Han blev stående ved siden

af Claude og syntes at have noget på samvittigheden, som han ikke kunne få sagt. Denne mand med sit brød og kød ærgrede Claude og han sagde gnavent:

"Hvad vil du?"

"Bede dig gøre mig en tjeneste," lød svaret frygtsomt.

"Hvad skulle den bestå i?"

"Hjælp mig at spise dette, jeg har alt for meget."

En tåre trængte sig frem i Claudes ærlige øje, han tog kniven og delte den unge mands portion i to lige store dele og så satte han sig til at spise.

"Tak!" sagde den unge mand, "hvis du vil, så kan vi godt dele altid."

"Hvad hedder du?" spurgte Claude.

"Albin."

"Hvorfor er du her?"

"Jeg har stjålet."

"Det har jeg også," svarede Claude.

Og de delte virkelig på den måde hver dag.

Claude Gueux var seksogtredive år, og undertiden syntes han at være halvtreds, så tankefuldt var hans udseende. Albin var tyve år, men man skulle have antaget ham for sytten, så megen uskyld var der endnu i denne tyvs blik. Der knyttedes et inderligt venskab mellem disse to mænd. Et venskab, der mere lignede forholdet mellem fader og søn end mellem brødre.

Albin var endnu næsten et barn, Claude var allerede næsten olding. De arbejdede på samme værksted, sov under samme hvælving, spadserede i samme gård, og spiste af samme brød. Begge vennerne var alt for den anden og de syntes fuldstændig lykkelige.

Vi har allerede tidligere hørt om direktøren for værkstederne.

Denne mand, som fangerne hadede, måtte ofte ty til Claudes hjælp for at skaffe sig adlydt, for alle elskede Claude.

Ved mere end en lejlighed, hvor det gjaldt om at dæmpe en opstand eller tumult havde Claudes anseelse rakt direktørens nominelle autoritet en kraftig hjælpende hånd.

Ti ord af Claude bidrog i virkeligheden mere til at berolige fangerne end ti gendarmer.

Mange gange havde Claude gjort direktøren denne tjeneste. Derfor afskyede direktøren ham også af sit inderste hjerte. Han var skinsyg på denne tyv. Han bar inderst på et misundeligt, uforsonligt had til Claude; den af navn overlegnes had til den virkelige overlegne; den rå magts had til den åndelige magt. Det værste had i verden.

Men Claude holdt overmåde meget af Albin og tænkte ikke på direktøren.

En morgen, da fangevogteren lod fangerne passere to og to fra sovesalen ind i værkstedet, kaldte en slutter på Albin, der fulgtes med Claude, og sagde til ham, at direktøren ønskede at tale med ham.

"Hvad vil han dig?" spurgte Claude.

"Det ved jeg ikke," svarede Albin.

Hele formiddagen gik, og Albin kom ikke tilbage til værkstedet. Når fritiden kom, mente Claude, ville han træffe Albin i gården, men heller ikke der kom han. Så vendte fangerne tilbage til værkstedet, men stadig ingen Albin.

Sådan forløb dagen i stadig venten.

Om aftenen, da de blev ført til soveværelserne, ventede Claude sikkert at træffe sin ven der, men forgæves.

Det må have pint ham ikke at vide, hvad der var blevet af ham, for han henvendte sig til en af sine vogtere, hvad han ellers aldrig gjorde.

"Er Albin syg?" spurgte han.

"Nej," svarede fangevogteren.

"Hvordan kan det være, at vi slet ikke har set ham i dag?" vedblev Claude.

"Å," sagde slutteren ligegyldigt, "han er blevet forflyttet."

De, som var vidner til dette, og som siden har fortalt det, siger, at da Claude hørte slutterens svar, rystede den hånd, han holdt lyset i.

Dog spurgte han roligt videre:

"Hvem har befalet det?"

"Hr. D.," lød svaret.

Direktøren for værkstederne hed altid "hr. D."

Næste dag forløb som den foregående uden Albin. Om aftenen, hen imod den tid, da arbejdet skulle høre op, kom hr. D. for at gøre sin sædvanlige runde i værkstedet.

Claude fik øje på ham i stor afstand; han tog sin grove uldhue af, knappede sin grå frakke, Clairvaux' ubekvemme uniform, for blandt fangerne ansås en vel tilknappet frakke at gøre et gunstigt indtryk på opsynet, og blev stående med huen i hånden ved enden af sin bænk for at vente på direktøren.

Idet han gik forbi, sagde Claude:

"Hr. direktør."

Direktøren standsede og vendte sig halvt out imod ham.

"Hr. direktør," vedblev Claude, "er det sandt, at Albin er flyttet over?"

"Ja," svarede direktøren.

"Herre," fortsatte Claude, "jeg kan ikke leve uden Albin."

Og han vedblev:

"De ved, at min ration ikke er tilstrækkelig til mig, og at Albin delte sit brød med mig."

"Det blev hans egen sag," svarede direktøren.

"Herre, ville det ikke være muligt igen at flytte Albin over, hvor jeg er?"

"Umuligt, det er afgjort."

"Af hvem?"

"Af mig!"

"Hr. direktør, det gælder liv og død for mig, og det afhænger af Dem."

"Jeg tager ikke mine beslutninger tilbage."

"Herre, har jeg fornærmet Dem, har jeg været opsætsig?"

"Nej!"

"Hvorfor tager De da Albin fra mig?"

"Fordi jeg har besluttet det."

Da direktøren havde givet denne forklaring gik han videre.

Claude bøjede hovedet og svarede ikke. Stakkels fangne løve, som man berøver sin hund.

Det må desværre siges, at denne sorg, så dyb den end var, aldeles ikke gjorde nogen forandring i fangens sygeligt stærke appetit. Heller ikke på noget andet punkt opdagede man nogen forandring hos ham, han talte aldrig til sine kammerater om Albin, han spadserede ene i gården den fastsatte tid, og han *sultede*, det var det hele. Men de, der kendte ham godt, lagde dog mærke til, at en mørk, uhyggelig skygge fra dag til dag bredte sig mere over hans ansigt. Ellers var han venlig som sædvanlig.

Der var flere, der tilbød at dele mad med ham, men han afslog det smilende.

Hver aften siden han havde fået den omtalte forklaring af direktøren, gjorde han noget, der i de andre fangers øjne syntes tåbeligt og unyttigt gjort af en ellers fornuftig mand. Hver gang direktøren til sin bestemte tid kom forbi Claudes væverstol, så denne vist på ham og sagde i en halvt vred tone:

"Og Albin."

Kun de to ord, men de lød på en gang som en bøn og en trussel.

Direktøren lod, som han ikke hørte det, og gik videre med et skuldertræk.

Men det var forkert af ham at trække på skulderen, for enhver kunne se, at Claude havde fattet en eller anden hemmelig beslutning.

Hele fængslet ventede i spænding på, hvad udfaldet ville blive af denne kamp mellem stivsind og fast beslutning.

Man ved med bestemthed, at af og til sagde Claude til direktøren:

"Hør mig, herre, giv mig min kammerat tilbage. Det ville være en god gerning, kan De være overbevist om. Læg vel mærke til, at jeg siger Dem det."

Da han en søndag var i gården, sad han på en sten med albuerne på knæene, og panden støttet til hænderne flere timer i træk.

Fangen Failette gik hen til ham og sagde leende:

"Hvad pokker går der dog af dig, Claude?"

Claude så alvorligt op og sagde:

"Jeg holder dom over én."

Da direktøren om aftenen den 25. oktober 1831 gjorde sin runde, knuste Claude et urglas, han havde fundet på trappen om morgenen, under sine fødder, i det øjeblik, direktøren trådte ind. Han spurgte, hvad det var for en støj.

"Det er ingen ting," svarede Claude, "det er bare mig. Herre, giv mig min kammerat tilbage."

"Det er umuligt," lød svaret.

"Men det er nødvendigt," sagde Claude sagte, men bestemt, og idet han så direktøren ind i ansigtet, vedblev han:

"Overvej det vel, i dag er det den 25. oktober, og jeg giver Dem frist til den 4. november."

En fangevogter bemærkede til hr. D., at Claude havde truet ham, og at det kostede en dags mørkt fængsel.

"Nej, det behøves ikke," svarede direktøren med et ringeagtende smil, "man bør stå sig godt med folkene."

Næste dag trådte fangen Pernot hen til Claude, der gik alene og tankefuld og lod de andre more sig i det solbeskinnede hjørne i den anden ende af gården.

"Men Claude, hvad tænker du på; jeg synes, du ser mig så nedslået ud."

"Jeg er bange for," svarede Claude, "at der snart hænder den gode hr. D. en ulykke."

Der er ni samfulde dage fra den 25. oktober til den 4. november, og Claude lod ikke en eneste dag gå hen uden at minde direktøren om den stadigt voksende fare ved stadig at holde Albin borte.

Direktøren blev vred og lod ham give fireogtyve timers mørk arrest, for bønnen lignede mere en fordring.

Det var alt, hvad Claude opnåede.

Den fjerde november kom.

Den dag vågnede Claude mere munter, end man havde set ham en eneste gang, siden hr. D.s beslutning havde skilt ham fra Albin.

Da han stod op, ledte han i en trækasse, der stod ved fodenden af hans seng, og som indeholdt hans få pakkenelliker.

Han trak en broderesaks op af den. Denne, sammen med et ufuldstændigt bind af Rousseaus *Emile*, var de eneste genstande, han havde tilbage fra den kvinde, han havde elsket så højt, hans barns moder.

Det vat to ting, han ikke havde spor af brug for; saksen kunne en kvinde bruge, og bogen en, der kunne læse. Men Claude kunne hverken sy eller læse.

Da han gik gennem den gamle, vanærede klostergang, der nu var kalket hvid og brugtes til spadseregang om vinteren, gik han til varetægtsfangen Ferrari, der stod og betragtede de svære jerntremmer i vindueskorset; han holdt den lille saks i hånden og viste Ferrari den med de ord:

"I aften vil jeg klippe tremmerne der over med den."

Ferrari slog en vantro latter op, Claude lo med.

Denne formiddag arbejdede han endnu flittigere end sædvanligt; det havde aldrig gået så hurtigt og godt.

Han syntes at sætte pris på at få en hat færdig den formiddag, som han havde lovet til en brav borger i Troyes, hr. Bressier, og som han havde fået betaling for. Lidt før middag gik han under et påskud ned i snedkerværkstedet, der var i stuen lige under, hvor han arbejdede. Der som andet steds var han meget afholdt, men det var meget sjældent, han kom der.

Der lod straks et "Nej, men der er jo Claude!" Alle flokkedes om ham, det var en hel fest.

Han kastede et hurtigt blik rundt i salen, her var intet opsyn.

"Hvem har en økse, han kan låne mig?" spurgte han.

"Hvad skal den bruges til?" spurgtes der til gengæld rundt om.

"Til at slå direktøren ihjel med i aften."

De rakte ham flere til valg.

Han tog den mindste, der var særlig skarp, skjulte den i sin bukselomme og gik.

Syvogtyve fanger havde hørt på dette, og han bad dem ikke tie.

Men der var ingen, der røbede ham. De talte end ikke om det indbyrdes.

Alle ventede spændt på, hvad der ville ske. Det var en uhyggelig sag, men det var jo simpelt og retfærdigt. Der var ingen indblanding mulig. Enhver vidste, at Claude hverken ville lade sig råde eller overtale.

En times tid senere gik han hen til en ung fange på 16 år, der gik og drev i spadseregangen og rådede ham til at lære at læse.

I det samme stødte en af de andre til ham og spurgte, hvad pokker det var, han skjulte i sine bukser.

Claude svarede:

"Det er en økse til at slå hr. D. ihjel med i aften. Kan det ses?"

"Ja, en lille smule."

Ellers gik dagen som sædvanlig.

Klokken syv blev fangerne lukket inde, hver afdeling i sit værksted, og det lader til, at opsynet med det samme plejede at

forlade dem for ikke at vende tilbage, før direktøren havde foretaget sin runde.

Claude Gueux blev altså låset inde sammen med sine arbejdskammerater.

Og nu foregik der en usædvanlig scene i dette værksted, en scene, der er majestætisk i sin rædselsfuldhed. En scene, man aldrig har set mage til.

Der var, som det senere fremgik af forhøret, toogfirs fanger samlet, Claude medregnet.

Så snart opsynet havde forladt dem, rejste Claude sig og sagde, at han havde noget at sige dem. Straks blev der stille.

Claude hævede stemmen og sagde:

"I ved alle, at Albin var min broder. Det, man giver mig at spise her, er ikke tilstrækkeligt for mig. Selv om jeg køber brød for de få penge, jeg kan tjene, er det dog ikke nok. Albin delte sin føde med mig, og jeg holdt af ham, for det første, forbi han holdt af mig, og desuden underholdt han mig. Direktøren, hr. D., skilte os ad. Det gjorde ham ikke noget, at vi var sammen, men han er ond, og det morer ham at pine os.

Jeg bad ham om at få Albin tilbage. I ved, hvad han svarede. Jeg gav ham udsættelse til den 4. november. Han lod mig sætte i mørk arrest, fordi jeg sagde det. I mellemtiden har jeg holdt dom over ham og dømt ham – dømt ham til døden. I dag er det den 4. november. Om to timer kommer han herind på sin runde, og jeg siger jer, at jeg vil dræbe ham. Har I noget imod dette?"

Der blev et øjebliks dyb tavshed. Så begyndte Claude igen.

Han sagde, hvad der faldt ham ind, og udtrykte sig med en ejendommelig veltalenhed.

Han sagde, at han nok indså, det var vold, men han troede ikke, det var urigtigt, og han tog de enogfirs forbryderes samvittighed til vidne på:

- at han var tvunget af den hårde nødvendighed;
- at det var umuligt for ham at skaffe sig ret ad lovgivningens vej;
- at det vel var ham umuligt at berøve direktøren livet uden at måtte ofre sit eget, men at han med glæde gav det hen for en god sag;
- at han modent havde overvejet alt hos sig selv i seks måneder;
- at han stolede på ikke at lade sig rive med af sin sindsbevægelse, men ville dog for ethvert tilfældes skyld bede dem passe på, hvis han skulle gøre noget urigtigt;
- at han ærligt ville underkaste sig de retfærdige mænds afgørelse, der omgav ham, og
- at han altså ville dræbe direktøren, med mindre blot en havde noget derimod, for da ville han med glæde lytte til hans råd.

Men der var kun en, der stod frem og sagde, at han syntes, Claude skulle forsøge endnu en gang, om direktøren ikke lod sig bøje før han dræbte ham.

"Det er fuldstændig retfærdigt," sagde Claude, "det vil jeg gøre."

Klokken slog otte på det store tårnur. Klokken ni kom direktøren.

Så snart den ejendommelige højesteret havde stadfæstet dommen over direktøren, blev Claude fuldstændig rolig. Han lagde alt, hvad han ejede af linned og klæder, en fanges fattige efterladenskaber, hen på et bord, og så kaldte han de af sine kammerater, han holdt mest af efter Albin, hen til sig, og uddelte alt hvad han ejede, til dem. Kun den lille saks beholdt han.

Så omfavnede han dem alle til afsked, nogle græd, men han smilede opmuntrende til dem.

I denne sidste time var der øjeblikke, hvor han spøgte med sin sædvanlige, glade ro og munterhed, så flere af hans kammerater i deres stille sind håbede, som de senere har erklæret, at han dog måske ville opgive sin beslutning.

En gang morede han sig endda med at slukke et af de få tællelys, der oplyste værkstedet, ved at puste gennem næsen.

Han havde jo fået en dårlig opdragelse, og hans naturlige værdighed nedbrødes undertiden af sådanne rå streger.

Intet kunne forebygge, at den tidligere gadedreng havde en duft af Paris' rendesten.

Han fik øje på en bleg, ung fyr, der stirrede stift på ham og skælvede, sagtens ved tanken om, hvad han havde i sinde at gøre.

"Fat kun mod, unge mand," sagde Claude venligt, "det skal være gjort i en håndevending."

Da han havde uddelt alle sine ejendele, taget afsked med alle og trykket deres hånd, så afbrød han en eller anden urolig mumlen, der var begyndt rundt omkring i de mørkeste kroge, og bød alle sætte sig til arbejdet igen.

Og ingen gjorde den mindste modstand.

Det værksted, hvori dette foregik, var en aflang, firkantet sal med vinduer i begge langsider og to døre lige overfor hinanden i enderne.

Væverstolene stod på begge sider op til vinduerne med bænkenes ender op til væggen, således at der blev en fri gang i midten mellem de to rækker væverstole, og denne førte fra dør til dør gennem salen.

Det var gennem denne temmelig snævre gang, at direktøren gik, når han foretog sin inspektion.

I almindelighed foretog han denne hurtigt uden at standse.

Claude havde atter sat sig til sit arbejde. Alle ventede, øjeblikket nærmede sig.

Man hørte et slag fra klokken.

"Nu falder den i slag," sagde Claude.

Så rejste han sig og gik roligt ned gennem salen og satte sig på hjørnet af den første væverstol til venstre for den dør, direktøren skulle ind ad.

Hans ansigt var fuldstændig roligt.

Klokken slog ni.

Døren gik op, og direktøren trådte ind. I samme øjeblik blev der ro i salen, som var den befolket med støtter; kun direktøren var som sædvanlig.

Han trådte ind med sit gemytlige, tilfredse, men trodsige ansigt, og lagde ikke mærke til Claude, der stod med højre hånd i bukselommen.

Direktøren gik hurtigt forbi de første væverstole med knejsende pande, og kastede sit sædvanlige blik omkring sig uden at lægge mærke til, at alles øjne var rettet mod ét bestemt, rædsomt punkt.

Pludselig drejede han sig rask om, forbavset over at høre skridt bag sig.

Det var Claude, der tavs fulgte efter ham i nogen afstand.

"Hvad bestiller du her, du ...?" spurgte direktøren, "hvorfor bliver du ikke på din plads?"

For en mand i fængsel er ingen mand. Det er kun en hund, som man kan sige *du* til.

Claude Gueux svarede ærbødigt:

"Jeg ville tale med Dem, hr. direktør!"

"Om hvad?"

"Om Albin."

"Igen," sagde direktøren.

"Altid," lød svaret.

"Nå således." Direktøren begyndte at gå. "Du er altså ikke tilfreds med de fireogtyve timers mørk arrest, du har fået?"

Claude fulgte ham stadig og svarede:

"Hr. direktør, giv mig min kammerat igen."

"Umuligt."

"Hr. direktør," bad Claude med en stemme, der måtte have rørt den onde selv. "Jeg beder Dem, lad mig atter komme sammen med Albin, og De skal se, hvor jeg skal arbejde. For Dem, der er fri, betyder det ikke stort, De ved ikke, hvad en ven er værd, men jeg har kun fængslets fire vægge, De kan komme og gå, når De vil, jeg har ingen anden end Albin. Giv mig ham tilbage. Albin underholdt mig. Det ved De godt. Det koster kun at sige Ja. Hvad kan De have imod, at der i samme sal er en mand, der hedder Claude Gueux, og en anden, der hedder Albin; for andet er det jo ikke. Hr. direktør, kære direktør, jeg bønfalder Dem, gør det i Himlens navn!"

Claude havde måske aldrig sagt så meget før til en af sine overordnede.

Efter denne salve var han også udtømt og ventede nu på svar.

Direktøren svarede med en utålmodig håndbevægelse:

"Det er umuligt, har jeg sagt. Se til, at du ikke taler til mig om det oftere."

Og da han havde travlt, fordoblede han sine skridt; det samme gjorde Claude, og således nåede de begge hen til udgangsdøren; de enogfirs forbrydere betragtede dem og lyttede med tilbageholdt åndedræt.

Claude berørte let direktørens arm.

"Men jeg må dog i det mindste vide, hvorfor jeg er dødsdømt. Hvorfor har De skilt os ad?"

"Jeg har sagt dig, det er fordi jeg har besluttet det," svarede direktøren, og så vendte han Claude ryggen og strakte hånden ud efter låsen på udgangsdøren.

Ved direktørens svar var Claude veget et skridt tilbage, de firs støtter, der var til stede, så hans højre hånd fare op af bukselommen med øksen.

Denne hånd løftedes, og før direktøren kunne udstøde et skrig, faldt der tre økseslag på hans hoved, alle på samme sted, og hans hjerneskal knustes.

I det øjeblik han faldt bagover, fik han et fjerde slag tværs over ansigtet, og som en afsindig, der ikke kan standse, gav Claude ham endnu et femte, aldeles unyttigt, slag i højre lår.

Direktøren var død.

Da kastede Claude øksen med udråbet: "Nu den anden!" Denne anden var ham selv.

Man så ham trække den saks, der havde tilhørt hans kone, op af sin frakkelomme, og uden at det faldt én ind at forhindre det, stødte han den i sit bryst.

Bladet på saksen var kort, og brystet dybt, han stødte saksen i det vel tyve gange og råbte: "Fordømte hjerte, kan jeg da ikke nå dig," og så sank han, badet i sit blod, bevidstløs ned over den døde.

Hvilken af de to var faldet som offer for den anden?

Da Claude kom til sig selv, lå han i en seng indbundet i bandager og bind, der var anlagt med megen omhu. Omkring hans hovedgærde stod barmhjertige søstre og desuden en forhørsdommer, der udfærdigede et dokument og meget interesseret spurgte:

"Hvorledes har De det?"

Han havde mistet en mængde blod, men saksen, ved hvis hjælp han i rørende troskyldighed havde troet at kunne berøve sig selv livet, havde kun dårligt gjort sin pligt.

Kun de sår, han havde tilføjet hr. D., var dødelige for ham.

Forhørene begyndte.

Man spurgte ham, om han havde dræbt direktøren for værkstederne i fængslet i Clairvaux.

Han svarede Ja.

Man spurgte hvorfor.

Han svarede: "Fordi jeg havde besluttet det!"

Dog blev hans sår i nogen tid meget farlige, han fik sårfeber og var lige ved at dø.

November, december, januar og februar gik med undersøgelser og forberedelser.

Læger og jurister flokkedes om Claude. De første for at helbrede hans sår, de andre for at rejse hans skafot.

Men lad os fatte os i korthed.

Den 16. marts blev han, fuldstændig helbredet, stillet for kriminalretten i Troyes.

Alt, hvad byen kunne stille på benene, var her til stede.

Claude havde lagt vægt på at fremtræde i et anstændigt ydre.

Han havde ladet sig omhyggeligt barbere, og trådte ind med blottet hoved, iført Clairvaux-fangernes uhyggelige grå uniform, hvis eneste prydelse består i to forskellige nuancer i den grå farve.

Politimesteren havde ladet salen omringe med alt, hvad der fandtes af politi på egnen, for, som han sagde til tilhørerne, at holde alle forbryderne borte, for at de ikke skulle få i sinde at optræde som vidner ved denne lejlighed.

Da man skulle indlede sagen, frembød der sig en mærkværdig vanskelighed.

Der var nemlig ingen af dem, der havde overværet begivenheden den 4. november, der ville vidne mod Claude.

Dommeren truede med sin magt, men det hjalp ikke. Først da Claude bød dem vidne, løstes alle tunger, og de sagde, hvad de vidste.

Claude hørte opmærksomt på dem, og da en af glemsomhed eller måske af hensyn til ham søgte at skjule noget, rettede Claude ham.

Vidnesbyrd på vidnesbyrd, hele den række kendsgerninger, vi nu har set udfolde sig for os, fremstilledes for dommeren.

Der var øjeblikke, hvor de tilstedeværende kvinder græd.

Retstjeneren lod fangen Albin hente. Nu var det hans tur at vidne.

Vaklende trådte han ind, han blødte. Gendarmerne kunne ikke hindre, at han og Claude faldt i hinandens arme. Claude støttede ham og sagde glædestrålende til dommeren:

"Se her er en forbryder, der deler sit brød med den, der sulter!"

Og han kyssede Albins hånd.

Da dokumentationen var sluttet, rejste den offentlige anklager sig og tog ordet i udtryk som disse:

"Mine herrer i den høje jury! Samfundet vilde rystes i sine grundvolde, hvis lovens straffende arm ikke nåede disse store forbrydere som denne –" osv.

Efter denne mindeværdige tale tog Claudes advokat ordet, og så talte de skiftevis med benyttelse af de vel bekendte udviklinger, der sædvanligt bruges ved dette væddeløb, som man kalder en kriminalproces.

Men dog syntes Claude ikke, at alt var sagt, og så rejste han sig.

Og han talte således, at en ung dame, der var til stede, vendte hjem, ganske overvældet af det indtryk, han havde gjort.

Det lader til, at denne arbejder har været mere af en taler end af en snigmorder.

Han talte stående, med klar og tydelig stemme, med funklende øjne godt og bestemt, med en simpel, men majestætisk håndbevægelse. Han fremstillede sagen, som den var gået til, ligefrem og omhyggelig, uden at lægge til, eller trække fra. Han indrømmede alt. Han gennemgik særligt straffelovens paragraf 296 og bøjede sig for den. Han havde

øjeblikke af overlegen veltalenhed, hvor mængden blev revet med, og hvor selv juryen hørte efter.

Der lød en tydelig bifaldsmumlen, som Claude benyttede til at drage ånde og kaste et triumferende blik ud over forsamlingen.

Kun én gang lod han sig rive med af sin sindsbevægelse.

Den offentlige anklager havde i den tale, hvis indledning er anført, sagt, at Claude Gueux havde dræbt direktøren uden på nogen måde at have været genstand for voldsomhed fra dennes side, altså uden at være udæsket.

"Hvorledes," udbrød Claude, "jeg har ikke været udæsket? Nå ja, det er rigtigt, jeg forstår Dem. Hvis en drukken mand slår mig, og jeg da dræber ham, så er jeg udæsket, og der er da formildende omstændigheder, så jeg bliver sendt til galejerne. Men når en mand ikke er drukken, men med fuldt overlæg undertrykker mig i flere år, piner mig med nålestik på ethvert sårbart punkt hver dag, hver time, hvert minut i fire år; når jeg har en hustru, for hvis skyld jeg har stjålet, og han piner mig med hende, når jeg har et barn, for hvem jeg har stjålet, og han piner mig med det, når jeg ikke får føde nok, og en ven deler med mig, og han tager denne ven fra mig, og tager mit brød mig og kaster mig i mørk arrest, fordi jeg forlanger min ven tilbage, og behandler mig som en hund, når jeg er høflig, og siger at jeg keder ham, når jeg siger ham, at jeg lider – ja, naturligvis, så er jeg et uhyre; jeg har dræbt denne mand, der ikke har udæsket mig, og så hugger De hovedet af mig. Men hvad vil De da, jeg skulle gøre?"

Proceduren blev sluttet, dommeren gjorde sit upartiske og slående udtog:

Det er en følge af dette: et usselt liv, en skurk i virkeligheden. Claude Gueux var begyndt med at leve på polsk med et offentligt fruentimmer, så stjal han, og så dræbte han.

Da juryen skulle begive sig ind for at rådslå, spurgte dommeren, om den anklagede havde noget ønske med hensyn til opstillingen af spørgsmål.

"Kun et enkelt," sagde Claude, "jeg er en tyv og en morder, jeg har stjålet og dræbt. Men *hvorfor* har jeg stjålet? *Hvorfor* har jeg dræbt? Stil disse to spørgsmål ved siden af hinanden, mine herrer jury."

Efter et kvarters overvejelse blev Claude Gueux på de tolv jurymedlemmers erklæring dømt til døden.

Det fremgik tydeligt, at lige siden procedurens begyndelse havde adskillige lagt mærke til, at den anklagede hed Gueux – tigger –, og det havde gjort et stærkt indtryk på dem.

Dommen blev læst op for Claude; angående de to spørgsmål, han havde ønsket stillet, sagde den:

"Det er alt sammen godt nok. Men hvorfor har denne mand stjålet? Hvorfor har han myrdet? Det er to spørgsmål, på hvilke vi ikke har fået svar."

Da Claude kom tilbage til fængslet, måtte han smile, skønt gennem tårer:

"Det er altså, hvad jeg har udrettet i mine seksogtredive år, at få spørgsmålet stillet. Svaret forstår de ikke."

Han ville ikke appellere, men en af søstrene, der havde plejet ham, bad ham indstændigt om det.

Så gjorde han det, for at føje hende, men det ser ud til, at han har betænkt sig til det sidste, for da han underskrev

retsprotokollen i den anledning, var der kun tre minutter tilbage af den fastsatte tre dages frist.

Den stakkels pige var ham meget taknemmelig og gav ham fem francs.

Han tog imod dem og takkede hende.

Mens appellen verserede for Højesteret, gjorde fangerne i Troyes alt muligt for at hjælpe ham til at flygte, men han afslog det.

Tid efter anden fik han adskillige ting kastet ind gennem trækruden: en nøgle, et stykke fil og hanken til en spand.

Hvert stykke for sig ville have været tilstrækkeligt til at hjælpe en mand ud, der var så snild som Claude. Han afleverede det imidlertid alt sammen til fangevogteren.

Den 8. juni 1832, syv måneder og fire dage efter gerningen, skulle den afsones.

Klokken syv den morgen trådte retsskriveren ind i Claudes celle og sagde ham, at han kun havde en time tilbage at leve i.

Han var blevet afvist ved Højesteret.

"Ja ja," lød Claudes rolige svar, "så har jeg sovet roligt i nat uden at ane, at jeg skulle sove endnu bedre næste nat."

Betydelige mænd synes at vokse i overlegenhed og sjælelig styrke, når døden nærmer sig.

Præsten kom og lidt senere bøddelen. Han var ydmyg overfor præsten, venlig mod den anden.

Han fornægtede intet øjeblik sig selv, men vedblev at være fuldstændig rolig.

Da hans hår blev klippet, hørte han tale i et hjørne af cellen om koleraen, der truede Troyes.

"Jeg er i hvert fald ikke bange for den," sagde Claude.

For øvrigt hørte han med største opmærksomhed på præsten, og klagede over, at han aldrig var undervist i religion. På hans ønske havde man givet ham saksen tilbage, som han havde forsøgt at dræbe sig selv med. Den havde nu kun et blad, det andet var knækket i hans bryst.

Han bad vogteren bringe Albin den og udtalte samtidig ønsket om, at den ration brød, han ellers ville have spist den dag, måtte følge med.

Da hans hænder blev bundet bad han om at få det femfrancsstykke, den barmhjertige søster havde givet ham, i den højre hånd. Det udgjorde nu hans hele ejendom.

Et kvarter før otte blev han ført ud af fængslet med en dødsdømts sædvanlige uhyggelige følge. Han måtte gå, og han gik ligbleg med øjet fæstet på præstens krucifiks, men med faste skridt. Man havde valgt denne dag til straffens fuldbyrdelse, fordi det var en markedsdag og derfor så mange som muligt kunne blive tilskuere. Der er endnu flækker i vort land, hvor man gør sig til af det, hver gang samfundet slår et menneske ihjel.

Langsomt steg han op på skafottet, stadig med øjet fæstet på Kristi kors. Han ville omfavne præsten og bøddelen, takke den ene, tilgive den anden. Men bøddelen stødte ham fra sig, siger beretningen. Da bøddelens hjælper bandt Claude til den afskyelige maskine, gjorde denne et tegn til præsten om at tage de fem francs, han holdt i sin hånd.

"Det er til de fattige!" sagde han. Men i det samme slog uret og præsten hørte ikke, hvad det var, han sagde.

Claude ventede til mellemrummet mellem to slag og gentog så: "Til de fattige!"

Det ottende slag var endnu ikke døet hen, da det ædle og kloge hoved faldt. –

Hvilken besynderlig ting, denne offentlige samfundshævn!

Hele dagen fik maskinen lov at stå uvasket på torvet, hvor den støjende markedsbefolkning trængtes om den, mens de snakkede om priserne eller søgte at mase en accisebetjent.

Godmodige folk, der tåler sådanne love!

Om "Den dødsdømtes sidste dag og Claude Gueux"

Forfatter: Victor Hugo (1802-1885).
Org.udgaver:
Le dernier jour d'un Condamné: Gosselin et Hector Bossange, Paris 1829. Førsteudgaven blev udgivet anonymt, de følgende med forfatterens navn.
Claude Gueux: I *Revue de Paris*, 1834.
Denne udgave efter:
Den Dødsdømtes sidste Dag. Af Victor Hugo. Udgivet af Carl Lund, København 1862.
Claude Gueux. Af Victor Hugo. Stubbekøbing Avis 18.-25.01.1896.
Oversætter er ikke oplyst i forlæggene.
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter illustration af François Flameng (1856-1923). Fra *Illustration des Œuvres complètes de Victor Hugo*. L. Hébert, Paris 1885-88.

ISBN **978-87-7628-451-0**
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-716-1 (Ølstykke 2020).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Teolog og Klodsmajor: I den franske original "la sorbonne" (en fra de teologiske akademi i Paris) og "le tronche" (hovedet).

Note 2:

Fiat justitia, pereat mundus: Lad verden forgå, når blot retten får sin gang.

Note 3:

Trøsteren for slid og slæb: I den franske original *grande soûlasse sur le trimar*, som er et udtryk fra tyvesproget. *Overs.anm.*

Note 4:

Mont'-à-Regret: Udtryk fra tyvesproget, dækker ant. 'Under guillotinen' eller Bicêtre. *Overs.anm.*

Note 5:

Disse ti bogstaver: I ordet "guillotine".

Note 6:

Gueux: Gueux betyder tigger. *Overs.anm*.

Note 7:

Fire lod kød: Et dansk lod var omkring 15,5 gram – Claudes dagsration er altså lidt over 60 gram. *Red.*